

INTEGRATION Af Finn Sivert Nielsen, Jacob Rasmussen & Simon Darø Kristensen	3
DU MÅ IKKE BEGYNDE MED OSTEN Af Jonathan Schwartz	4
DEN GODE, DEN ONDE OG DEN VIRKELIG SJOVE INDVANDRER Af Jacob Rasmussen	8
"PÅ SPORET AF DEN FØRSTE TID" Af Tine Sønderby & Ida Rued Jørgensen	13
PAPIRNUSSERE MED MORAL Af David Karstensen	19
DET FUNKTIONALISTISKE SAMFUND Af Anne Knudsen	24
INTEGRATION MED K Af Kåre Bluitgen	26
"MIN KONE SKAL VÆRE" Af Mikkel Rytter	28
INTEGRATION I PRAKSIS - TO DANSKE BØRNEHAVER Af Sara Kruse	35
INTEGRATION SET FRA EN MUSLIMSK FRISKOLE Af Torben Venning	42
SCENER FRA ET DANSK KURSUS Af Kari Helene Partapuoli	48
INTEGRASJON & MIGRASJON Af Oleg Patchenkov	52

JORDENS FOLK

Jordens Folk er et populærvidenskabeligt etnografisk tidsskrift, der udgives af Dansk Etnografisk Forening og udkommer med fire hæfter årligt. Jordens Folk udgives med støtte fra Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter og Aarhus Universitets Forskningsfond.
www.jordensfolk.dk

Ansvarlige for dette nummer

Jacob Rasmussen, Finn Sivert Nielsen, Simon Darø Kristensen

Ansvarshavende redaktør, Jakob Krause-Jensen

Århusredaktion

Jakob Krause-Jensen, Jeanett Bjørnness (sekretær), Martijn van Beek, Claus Bossen, Maria Louw, Lotte Meinert, Ann Maria Ostenfeld-Rosenthal. Aarhus Universitet, Afdeling for Etnografi og Socialantropologi, Moesgård, DK-8270 Højbjerg telefon +45 89424660

Københavnredaktion

Finn Sivert Nielsen (kontaktperson), Louise Kielgast (sekretær), Charlotte Baarts, Dorte Bjerregaard Jensen, Sita Kotnis, Simon Darø Kristensen, Jacob Rasmussen, Camilla Stubbe Teglbjærg. Københavns Universitet, Institut for Antropologi, Frederiksholms Kanal 4, DK-1220 København K. telefon +45 35323464

Årsabonnement

180 kr. (inkl. moms og forsendelse)

Løssalgpris: 50 kr. pr hæfte.

Årsabonnement inklusive medlemskab af Dansk Etnografisk Forening: 200 kr.

Årsabonnement indbetales til gironr. 195 1408.

Henvendelse ved køb af numre

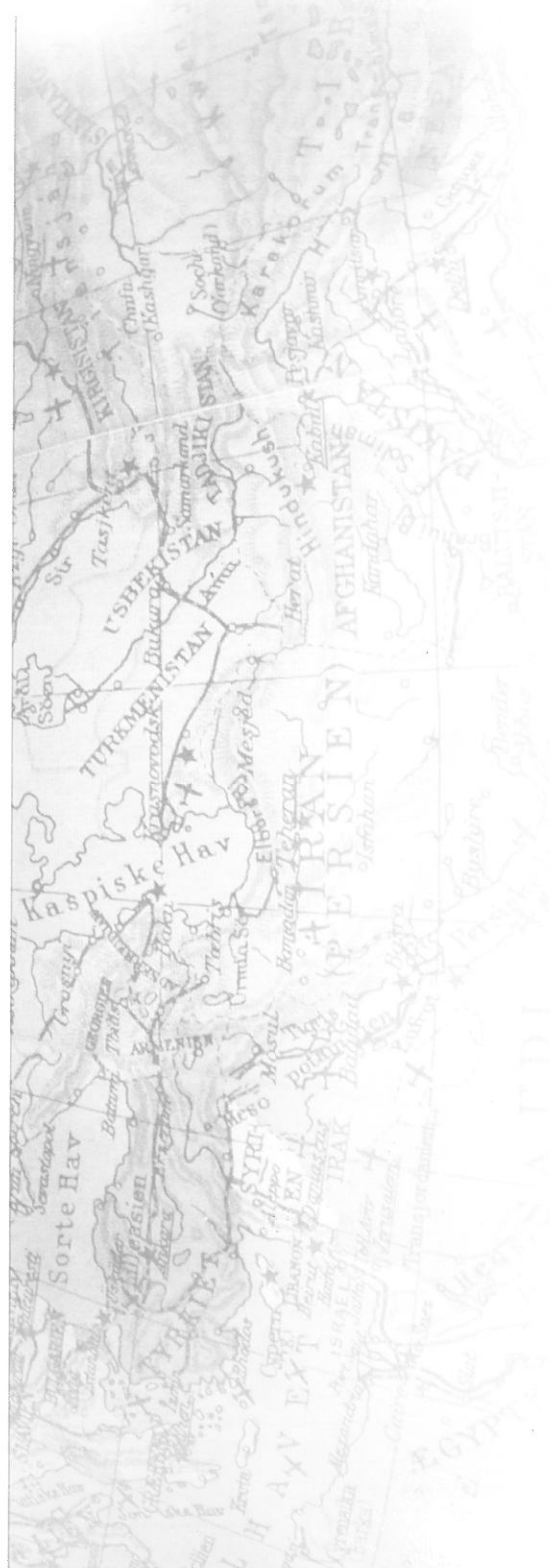
Dansk Etnografisk Forenings Sekretariat, Etnografisk Samling, Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, DK-1220 København K. telefon +45 33473222
træffetid mandage 13-17 og onsdage 9-12
Email arne.kirstejn.olsen@natmus.dk

Billedtilrettelæggelse og layout

Christina Dahl

Produktion Forsidefoto

Clemenstrykkeriet, Århus
Deolinda Fonseca,
Dansk Flygtningehjælp

I NTEGRATION

Dette nummer af Jordens Folk er viet til et af de mest omtalte og mindst afklarede begreber i dansk offentlighed. Der findes mange - og ikke mindst mange stærkt divergerende - meninger om integration. Vi giver ikke i det følgende noget samlet overblik over disse meninger. Vi forsøger snarere at tegne nogle forskellige billeder af hvad integration kan betyde for dem det først og fremmest gælder - for dem som skal "integreres". Og vi forsøger at lade nogle tanker og meninger om integration komme til udtryk.

At "integrere" er, ifølge en ordbogsdefinition, at føje dele sammen til en helhed, som når man bygger et hus, med vægge og tag, bad og køkken, som ikke enkeltvis, men sammen, danner huset. At integrere kan også være at ligge nye dele til en eksisterende helhed, som når man køber et nyt møbel eller påbygger et anneks. Ikke et ord om assimilation.

I antropologien er integration et begreb som anvendes om en lang række fænomener, fra den indre sammenhæng i et verdenssyn, over arbejdsdelingen på en fabrik, til minoriteters indpasning i et majoritetssamfund. Som ordbogen,

betoner forskerne at delene som integreres ikke skal gøres ens. Pointen er at de fungerer sammen, at de danner en helhed - og uden forskellighed kan de ikke gøre det. Ikke alle skal være rørlæggere - eller antropologer - eller danskere. Det er akkurat dette, som er temaet for åbningsbidraget til dette nummer af Jordens Folk, hvor Jonathan Schwartz, som selv er førstegenerations indvandrer fra Detroit, ser tilbage på sit første møde med dansk skik og brug i 1969. Indvandrere - selv fra USA - var stadig et særsyn i datidens Danmark, og som artiklen påpeger, så var integrationen heller ikke dengang noget på forhånd givet. Man må ikke begynde med osten! Ironien - og ikke mindst de aspekter af den der omhandler den sunde selvironi - bliver en vigtig faktor, hvilket der følges op på i den efterfølgende artikel, hvor den gode, den onde og den virkelig sjove indvandrer underkastes en antropologisk analyse, med empiri hentet fra det debatskabende tv-program med den provokerende titel Oplysning om Perkere til Samfundet (OPS).

Størstedelen af de resterende artikler bygger på en bred vifte af

erfaringer såvel i som uden for det sammensurium af institutioner og varierede tiltag, der på en eller anden måde står for, eller bidrager til, integrationen af de fremmede. Der er således reportager fra den flerkulturelle børnehaven i Århus, danske flygtningevenners arbejde med flygtninge der af forskellige årsager er tvunget til at leve under jorden, asylansøgere fra et asylcenters oplevelser af usikkerheden, langsomheden og uigennemsigbarheden i forbindelse med deres sagsbehandlinger, oplevelser med den fulde dansklærerinde på et sprogkursus for udlændinge, tanker fra den muslimske friskole samt tre fortællinger om arrangerede ægteskaber fortalt af herboende pakistanske indvandrere. Og endelig er der som afslutning den russiske antropolog Oleg Patchenkovs tanker omkring forholdet mellem integration og migration med udgangspunkt i et projekt om kaukasiske migranter i Skt. Petersborg.

Der er alt i alt lagt op til en spændende og afvekslende læsning med rig mulighed for debat.

Finn Sivert Nielsen,
Jacob Rasmussen &
Simon Darø Kristensen

DU MÅ IKKE BEGYNDE MED OSTEN

INTEGRATION OG IDENTITET ANSKUET GENNEM SOCIALFORSKNING

af JONATHAN SCHWARTZ

Følgende artikel er oprindeligt én blandt flere taler holdt i forbindelse med en prisuddeling til initiativtagere bag diverse integrations projekter i Tivolis Koncertsalen, november 2002.

Integrationsminister Bertel Haarder uddelte priser til seks vindende projekter.

Prinsesse Alexandra var til stede i Tivolis Koncertsal, men forfatteren fik desværre ikke hilst på hende. Et helt essay burde vies til at beskrive konteksten etnografisk.

Du må ikke begynde med osten! Det var den skrappe ordre, som blev råbt (dog på engelsk) og som var starten på min delvis mislykkede integrationsproces. Det er 33 år siden, og jeg husker det som var det i går. Min brors kone gav ordren. Min familie og jeg var lige ankommet til Helsingør fra Detroit i april 1969. Jeg var på orlov fra mit universitet og skulle forske i højskolebevægelsens teori og praksis. Jeg skulle følge det traditionelle fire-fem måneders højskoleophold, fra elevernes ankomst og frem til deres afgang, for at finde ud af, hvordan de ville skabe et midlertidigt fællesskab - integrere sig kunne man sige - og samtidigt se på, hvordan de ville udvikle deres personlige, individuelle identitet. Mit første socialforskningsprojekt i Danmark var en intensiv deltagerobservation i dette samfunds mest unikke og mest danske institution: Grundtvigs og Kolds pædagogiske, folkelige utopi fra atten-hundrede tallet. På højskolen passede identitetsdannelse og social integration som hånd i handske.

Tilbage til køkkenet i det gamle

hus i Helsingør. Min bror og hans kone havde dækket bordet med: en dåse makrel i tomat, forskellige slags skåret (kød) pålæg, ost, brød, (hvidt og mørkt) og smør. Jeg nævner disse madvarer i deres kulturelle rækkefølge. Vi satte os ned og jeg rakte uskyldigt min hånd frem mod skæreosten. Og så råbte min svigerinde: "Du må ikke begynde med osten!" Det var et pålæg i integration!

Tingenes "rette" orden

I Amerika har man ikke sådanne faste regler for et ordenssystem i frokosten. Burgers, pizzaer, tacos og bagels kan proppes med alt mellem himmel og jord. Overflod er sikkert den eneste regel. I Danmark, opdagede jeg, var der regler over alt. Man lærte kun disse regler, når man brød dem og straks blev belært af værterne. Selv hippierne fra den gang kunne sige til en: "Det må man ikke!"

Vor kultur er det vi tager som selvfølgeligt. Kultur har ikke naturens lovmæssighed, men den er ligesom natur. Kultur føles selvfølgeligt. I perioden 1969 til 1990 tænkte jeg meget på det danske frokosts or-

denssystem, og jeg skrev et essay om det: "om at dechifrere en dansk frokost", som blev udgivet i Højskolebladet i juni 1991. Jeg fandt løsningen til koden. Hvorfor var det et tabu at begynde med osten? Hvorfor kom fisken først? Frokosten var en ceremoni, hvor den danske natur blev omformet til den danske kultur. Fisk kommer fra bunden af havet og helst fra de danske farvande. Kødet kommer fra stalden, i dag dog helst fra græsmarken, og osten kommer fra mejeriets kælder. Naturen bevæger sig langsomt men sikkert mod kulturen, fra havets barske uforudsigelighed til hjemmets fire trygge vægge. Tryghed ved frokosten er bevaret hele vejen igennem dens rejse fra vild natur til hjemmets "tamme" orden. Inden for kategorierne fisk, kød og ost er der logiske opdelinger. Der er kolde fiske retter og varme fiske retter. Ditto for kødretter. Den bløde gule remoulade formildner overgangen fra varme fiskefileter til kold roastbeef på rugbrød. Der er en skæreost og en smøreost, én spises for eksempel med rødder der knaser og en anden med

søde bløde vindruer. Man glider fra "der ude" til "her inde". Trygheden er utvivlsomt den højeste værdi. Ordet tryghed kan ikke rigtig oversættes til mit modersmål. "Security", den oftest brugte engelske glose klinger lidt for meget af politiets og hærens arbejde. Tryghed har noget at gøre med at putte et barn under en varm dyne. Således har frokosten en betydning for en symbolsk orden, usagt men praktiseret. Alt trygt og godt. Det er natur og kultur i harmoni og melodi, som om det er naturligt.

Frokostens indre logik

Min analyse af frokostens logik fik bekræftelse igennem danske digte. Der er tre jeg vil nævne. Først og helt central er Johannes V. Jensens "Ved frokosten", 1906. Digtet er en erindring om to kvinder, Emma og Olga, og hans erotiske samvær med disse to. Jensen indskrev sin kærlige hilsen i en fortælling ved frokosten. Han fik serveret fire stykker mad på en tallerken, og han beskrev dem sådan: den første kom fra havets bund, så kom to stykker fra slagterens

hånd, og det sidst fra den duftende, fugtige kælder. Det var denne duft der gav ham et "link", som vi vil sige i dag, til Emma og Olga. Det hele blev opsummeret og afsluttet med et glas af den rene, klare, iskolde danske og diamanagtige snaps. Ordenens system var dog: Fisk, kød, ost: trip, trap, træsko.

Mit næste vidne er Klaus Rifbjerg, som i et barndomserindrings digt, "Engang" (Amager digte, 1965) fortæller om sin trykthedsfølelse, især ved den tallerken med madder som ventede ham når han kom hjem fra skole. Ingen fisk (benene er årsag til utryghed). I stedet for, fik han et stykke med leverpostej, to slags med milde pølser, et stykke med æble og en ostemad. Den unge skoledreng både nævnte og spiste de børnevenlige madder i den velkendte rækkefølge. Da jeg prøvede at oversætte digtet til amerikansk, standsede hele arbejdet ved madpakkens ingredienser. "Et stykke med æble" siger noget klart og simpelt på dansk, på amerikansk er det fuldstændig klodset og uforståeligt. Rifbjergs og Johan-

nes V. Jensens erindringsdigte viser at man er hvad man spiser, men vigtigst er den måde man spiser på, og mindes det på. Madens duft (og musikkens lyd) tænder med det samme hjemveens uimodståelig kraft. Princippet gælder for gamle, såvel som for nye danskere.

Mit sidste vidnesbyrd om dansk madkultur og tryghed er Vita Andersens "Fredag" fra hendes digtsamling "Tryghedsnarkomaner", 1977. Ingen erindringen her. Det er nutids hverdag. Fredag aften skal man hygge sig! I en nøgtern fortælling, som kan læses som en indkøbsliste, tager det kvindelige jeg til Irma for at købe lidt ind: hummerhaler, skinke, og fransk ost. Læg mærk til den rigtige rækkefølge, selv om menuen er lidt eksotisk. Der findes en flaske rødvin og et flute på bakken foran fjemsynet. Forfatteren angriber lidt samtidens kvinders afhængighed og misbrug af tryghed, ikke trygheden selv. Jeg kan ikke oversætte Vita Andersens bogtitel til engelsk: "Ontological Security Junkies" vil kun sige den noget som har læst den engelske sociolog Anthony Giddens teori om modernitet.

Flerstemmigheden

Min pointe med disse henvisninger til udvalgte digte er at påpege tydelige spor til en forståelse af integration og identitet. Digte, vil nogle forskere påstå, er en "blød", alt for følelsespræget, subjektiv form for erfaring. "Hård" videnskab bygger på målbare, kvantificerbare objektive fænomener, ubestridelige fakta. Jeg har læst mange digtere i Danmark. Hos dem har jeg lært meget om integration og identitet. Et digt er fortættede sociale erfaringer, udtryk

via en stemme. I et godt digt findes der rytme, volume, modulering. Kvantitet og kvalitet er nært forbundet, og her kan et digt, ligesom andre kunstværker, nærme sig socialvidenskab. Socialforskning er bedst og mest bæredygtig når den kan opnå en digters fortættede fremstillingsevne. "Fantasi" (bedre sagt på engelsk, "imagination") er erkendelsesmidlet, som er fortroligt, personligt, fordi det klinger med læserens egne erfaringer og muligvis belyser for ikke at sige oplyser denne. Der er ikke noget som helst blødt i denne karakteristik af socialvidenskab. Digtet er hårdt pakket, hårdt sigtet, og hårdt kastet, som en snebold i en skolegård. Det er et hårdt menneskeskabt stof. Digtere pakker deres og vores komplekse sociale erfaringer ind og sender dem af sted, socialforskere pakker dem ud i afhandlinger, undervisningslokaler og på internationale konferencer. Tivolis koncert sal i dag er, etnografisk anskuet, scenen for en offentlig ceremoni, ikke for en politisk høring eller et vælgermøde. I denne tale afleverer jeg ikke en videnskabelig rapport. Vi fejrer i eftermiddag både forskellighed og fællesskab. Begge disse begreber kan bedst opfattes af idealet om medborgerskab: medborgerskabets mange stemmer. Det er ikke enighed, slet ikke "enshed", vi fejrer. Medborgerskab beriger både individualisering og sameksistens. Forskellighed inden for et etnisk og religiøst fællesskab fejres også! Et begreb som integration bør anskues i forhold til identitet. Socialforskning beviser at identitetsarbejde og integrationspolitik hører sammen. De er ikke modsætninger i kamp med hinanden. Så her er er mit bud på hvilke forudsæt-

ninger, der kan anvendes for at integration kan blive til et bæredygtigt begreb. Individets identitet er i nyere tid blevet facetteret, hvor integration ofte opfattes som et stort abstrakt tal. Individets ønske om valgmuligheder og vækst i identitetens navn ser ud til at være ubegrænset. Denne fragmenteringstendens - Mig'ets berusede sejr - har ofte været på bekostning af det sociale fællesskab som integration handler om. Diagnosen hed engang narcissisme. Dens typiske symptomer var ekstrem selvoptagethed og ligegyldighed overfor andre medborgere. Nu er tilstanden næsten normal og normativ. Jeg prøver, i mit kald som socialforsker, at belyse denne proces. Integration handler ikke kun om de fremmede. Som socialforsker må man stille kritiske spørgsmål til den måde, hvorpå et socialt eller kulturelt problem defineres og legitimeres. Man søger at fange og sammenfatte elementer i en problemstilling som aktørerne ikke selv har overblik over. Forskning og politik, som har med begrebet "integration" at gøre, har siden 1980 været præget af en bestemt relation: den mellem vært og gæst. Med tiden blev nogle af værterne mindre gæstfri og nogle af gæsterne mindre taknemmelige. Dette modsætningsforhold mellem to ulige parter kan accelerere, indtil kampen afløses af et andet forhold. Hvad med et nabo/nabo forhold? Er integration og identitet klarere udtrykt i et forhold mellem nabo og nabo?

Fra gæst til nabo

Hvis tryghed er den danske værdi nummer 1, så er status som en uønsket og midlertidig gæst fuld

af utryghed. Man kan ikke holde ud at være gæst, eller klient, eller vært, eller patron i al evighed. Integrationspolitikken trænger til et rammeskift til nabo skråstreg nabo. Der eksisterer allerede, uden den store opmærksomhed, mange nabo/nabo forhold mellem os og dem. Nogle gange bliver disse forhold betegnet "solstrålehistorier", hvilket måske henviser til deres sjældenhed i det danske klima. Jeg er en af Danmarks mest garvede migrationsforskere. Fra højskolen, det mest danske sted, stiftede jeg i 70'erne bekendtskab med det mindst danske sted - den nu nedlagte fremmedarbejderghetto, Vognmandsmarken, på Østerbro. Her blev jeg klar over, hvor vigtig nabo/nabo forholdet kan være, når der ønskes en forbedring. Meget senere, i slutningen af 1990'erne, var jeg med i et komparativt nordisk forskningsprojekt om modtagelsen af bosniske flygtninge. Projektet var finansieret af Indenrigsministeriet, dengang med Birte Weiss som minister. I Danmark var det en "ikke-integrations" politik, som blev ført i begyndelsen. At isolere flygtninge i en slags køleskabstilværelse skabte enormt stress for de involverede. Her var gæstestatusen uudholdelig. Allerede da kunne man både som bosnier og som dansker indse, at nabo/nabo forholdet burde erstatte gæst/vært forholdet. Tryghed og trivsel som er integrations kilder bygger på en aktiv deltagelse og medlemskab i det sociale liv omkring skole, arbejde, bolig, foreninger - det bosnierne betegnede det normale liv, det de havde mistet i deres hjemland.

Det sidste stykke forskningsarbejde hedder "Medborgerskabets

mange stemmer", og det er finansieret af Folketingets magt og demokratiudredning. For at opsummere dette nyligt afsluttede projekt, vil jeg understrege pointen med, at integration og identitet følges ad. I institutioner og klubber hvor medlemmer af de etniske minoriteter skaber deres eget kulturelle rum, er de samtidig aktive medborgere i det danske samfund. Medborgerskabet er det overordnede tema som forbinder, helst ikke for stramt, to sideløbende livsprojekter.

Ironien som bindemiddel

Jeg kan huske vores vellykkede, ikke voldelige, bevægelse i 1960 for at komme segregeringen af det offentligt rum i Amerikas sydstaten til livs. Det var frokostskranken i de store butikskæder, som var stedet for de studerendes ikke voldelige kamp. At blive serveret en kop kaffe med, for eksempel, en ostemad, burde være en borgerret efter køb af et par sokker. Identitet og Integration var uforglemmeligt forbundet i denne sociale bevægelse. Der var en vittighed, som jeg også husker fra den tid: En sort mand sætter sig ved frokostskranken. Den hvide servitricen siger så høfligt som muligt: Undskyld, men vi serverer ikke sorte her ... Dem spiser jeg heller ikke, kom svaret ... Så, til de første to "I'er", Integration og Identitet, vil jeg afslutte med et tredje "I", nemlig den der har med osten at gøre! Ironi. Ironi, eller selvironi, er midlet der smører delene i identitetens og integrationens maskineri. Ironien skaber plads til smidige bevægelser, uhøjtidelige handlinger, og ikke mindst, gensidigt humor. Det var frokosten, det var talen. Velbekomme. ■

"Du må ikke begynde med osten" blev første gang publiceret i Højskolebladet, 17.1.03.

JONATHAN SCHWARTZ,
LEKTOR, PH.D. SIDEN 1993
ANSAT VED INSTITUT FOR
ANTROPOLOGI, KØBENHAVNS
UNIVERSITET. HAR BLA. UDFØRT
FLERE FELTARBEJDER I MAKE-
DONIEN SAMT BLANDT MAKE-
DONERE I DANMARK.

DEN GODE, DEN ONDE OG DEN VIRKELIG SJOVE INDVANDRER

af JACOB RASMUSSEN

På den komiske scene har der altid været tradition for at tage fat i politiske temaer, og i de seneste par år er der flere eksempler på, at integration samt indvandreres og danskeres indbyrdes forhold og opfattelser af hinanden er blevet gjort til genstand for sketches og jokes. Tag eksempelvis Tv-programmerne OPS og kongeriget, Mujaffaspillet eller Jan Gintbergs comedy-show med titlen "Op på fars Jihad". På den måde kommer der pludselig humor i indvandrerdebatten, men har humor overhovedet noget at gøre i debatten af et emne, som tilsyneladende tillægges enorm betydning af os danskere, og kan humor i så fald bidrage konstruktivt til debatten og måden der debatteres på?

Når man taler om integration er det ofte upræcist, hvad der egentlig menes, bortset fra at det omhandler indvandrere og flygtninge og måden man vil have dem til at gebærde sig på i Danmark. Integration kan derfor både henvise til personerne, der skal integreres eller til de instanser der skal hjælpe med til, at integrationen foregår ud fra de politisk vedtagne retningslinjer, for eksempel statslige institutioner eller arbejdsmarkedet som helhed. Endvidere er der delte opfattelser af, hvad integration i virkeligheden betyder. Ønsker man assimilation, det vil sige enshed, eller må der godt være forskelle på indvandrere og danskere?

Kategorisering og stereotypifisering

Det er dog ikke de eneste problemer, der opstår, når talen falder på integration, for ved blot at tale om integration italesættes en opdeling af den danske befolkning - en opdeling mellem dem der skal integreres (indvandrere og flygt-

ninge) og dem der er integrerede (danskerne). Altså en italesættelse af den gammelkendte dikotomi mellem os og dem, som fremmedgør de andre, ved at skabe en kategori af individer der trænger til at blive integreret. Hvad sker der så, når en indvandrer er integreret? Ja, de fleste af os er vel alle bekendt med vendingen; 'han er godt integreret'. Det vil sige, at der stadig sker en kategorisering og italesættelse af andethed, af selv de indvandrere, der lever op til de forestillinger om integration, der stilles af os.

Sproget har altså betydning for integrationen, fordi det er gennem sproget, at vi skaber kategorier, og ud fra kategorierne italesættes fordomme og stereotype billeder af både dem og os. Det kan naturligvis godt være at mange indvandrere er interesseret i at tilhøre en anden kategori end danskerne for på den måde at have muligheden for at understrege en forskellighed. Hvor det bliver problematisk, er derfor når en gruppe ikke har indflydelse på be-

nævnelsen af de kategorier der beskriver dem. Denne ret til medbestemmelse eksisterer ikke når talen falder på integration, da det retorisk fremstiller folk som utilpassede individer der har brug for en rettesnor for at kunne begå sig ordentligt i vores samfund, og således umyndiggøres de.

Sproget kan altså være et redskab til at udøve sin magt over en anden person eller gruppe, hvis det eksempelvis bruges til at kategorisere eller i endnu højere grad hvis det bruges til at stereotypifisere. Antropologerne Michael Herzfeld og Phyllis P. Chock beskriver hvordan stereotypifisering er en sproglig praksis, som reducerer individerne fra en gruppe til kun at være karakteriseret ved den brugte stereotyp. Eksempler på sådanne stereotypifiseringer kan være skotterne, der ofte beskrives som nærrige, eller betegnelsen perker, som associeres med kriminelle indvandrere. Når jeg derfor kalder sproget et magtredskab, er det fordi brugen af fordomsfulde og stereotype forestillinger og konstruktioner af en gruppe, fratager gruppen retten til at definere sig selv. Skotterne har sikkert et helt andet syn på det at være skotsk, og mener at de er mere end kun nærrige, endvidere er størstedelen af alle indvandrere og flygtninge ikke kriminelle, hvorfor de naturligt nok føler det nedværdigende at blive kaldt perker.

Samtidig med at brugen af stereotyper er reducerende, er de også med til at distancere eller understrege et skel, da de, som Phyllis P. Chock formulerer det, "er fyldt med en særlig social stemning og kulturelt overførte billeder og images, samt strukturelle relationer". Med andre ord

indeholder stereotyper fastlåste opfattelser af en gruppe, opfattelser som kan være viderebragt fra generation til generation eller gennem mediernes. Man kan eksempelvis opleve udlevelsen af disse kulturelt overførte billeder og images hos unge danskere der er født 30-40 år efter 2. verdenskrig, som, til trods for de aldrig har oplevet krigen, stadig ser skævt til tyskerne på grund af den.

Integration er som sådant slet ikke noget slemt ord, og langt fra det værste i indvandrerdebatten, men det indikerer et kategorisk skel mellem danskere og indvandrere eller flygtninge, som i forlængelse af, at ordet er upræcist, skaber grobund for sproglige misforståelser og stereotypifisering. Det er ikke min hensigt at diskutere, hvorvidt vi skal tale om integration eller ej, om vi skal kalde det noget andet eller arbejde med andre kategorier. Jeg vil derimod blot understrege betydningen af de ord, vi bruger, når vi omtaler hinanden. Integration illustrerer fint de implikationer tilsyneladende harmløse ord og efterfølgende sproglige processer kan have, samtidig med at det i form af 'den godt integrerede' har givet mig muligheden for at tale om kategorien "den gode indvandrer", hvorfor jeg nu vil kaste mig over den onde.

**HVORFOR KALDER MAN DET
FREMMEARBEJDERE?
DER ER JO IKKE RET MANGE
AF OS DER HAR ET ARBEJDE.**
(Omar).

Det sjove og overraskende i vittigheden er, at publikum bliver stillet et svar på spørgsmålet i forventning, men bliver præsenteret for indvandrers egen undren over den uoverensstemmelse der er mellem indvandrers faktiske situation, "der er jo ikke ret mange af os der har et arbejde", og deres benævnelse, "fremmedarbejdere". Herigennem tvinges publikum, ved hjælp af et paradoks, til at tage stilling til det ikke længere passende ord fremmedarbejder, hvorved humoren opfordrer til sproglig fornyelse. Samtidig præsenteres de for det politiske problem at de mennesker der kom til landet for over 30 år siden, for at afhjælpe manglen på arbejdskraft, nu præsenteres som overflødige eller som et problem.

Perker

Perker er et eksempel på en stereotyp med meget negative konnotationer, der reducerer alle indvandrere, uanset deres oprindelse eller egen opfattelse af tilhørsforhold, til én gruppe. Komikeren Omar Marzouk, der er af ægyptisk herkomst, understreger de meget negative associationer i sin definition af ordet perker: "Politisk ukorrekt ord for 2. generationsindvandrer, perker er ordet som bruges i slåskampe fordi 2. generationsindvandrer er for langt at råbe. Perkere er den kriminelle art af 2. generationsindvandrene, en lille gruppe som fylder meget i danskernes bevidsthed om indvandrere. Perkerne har ingen respekt for samfundet og ingen ambitioner om at gøre deres liv bedre. De har ødelæggende virkning på 2. generationindvandrere. Perker er det laveste trin i den danske samfundspyramide."

På trods af, at det er en komiker der kommer med dette bud på en definition af perker, er der umiddelbart ikke meget sjov ved den, men det er heller ikke meningen. Det bliver nemlig med al tænkelig klarhed understreget hvor negative associationer stereotypen perker fremkalder, ikke kun hos danskere men også hos indvandrere. Den intention Omar og en del andre komikere havde da de påbegyndte arbejdet på Tv-programmet "OPS - Oplysning om Perkere til Samfundet" var netop, at tage fat i de mest negative og udbredte fordomme og stereotyper om både indvandrere og danskere, for derefter at gøre grin med dem.

En anden af de medvirkende komikere, Farshad Kholghi, fortæller i et interview med Ekstra Bladet, at programmet er et forsøg på, at bringe humor ind i indvandrerdebatten. Det skal gøres med ironi, som han karakteriserer som typisk dansk humor. I denne sammenhæng er det interessant, at Phyllis P. Chock argumenterer for, at man ved at ironisere over stereotyperne kan skabe tvivl om de associationer og karakteriseringer, der fremkaldes af stereotypen.

Programmet OPS viser interviews og sketches med berømte velformulerede og succesrige indvandrere, der taler om fordomme kontra oplevet virkelighed inden for emner som arbejde, racisme og sex. Ved at deltage i programmet tager de bevidst stereotypen perker på sig, for derefter i handling og ord at handle i strid med de ovenfor nævnte negative associationer. Det OPS dermed forsøger er blandt andet at så tvivl om stereotypen perker, fordi den vendes på hovedet og bruges

som en aktiv ressource i forsøget på at ødelægge og underminere den. Hvis perker pludselig associeres med noget helt andet end det negative, eller der blot er forvirring om hvad der hentydes til, får man mulighed for at definere sig selv som noget andet end perker. På den måde skaber ironi en distance til stereotypen, ved på en underholdende måde at vende den på hovedet og gøre den til noget der er passé, i og med dens betydning er undermineret.

Det er så op til den enkelte selv, at bedømme i hvor høj grad perkeren, den onde indvandrer, forsvinder ved at underminere stereotypen på denne ironiske måde, eller om der skal andre tiltag til for at få ham ordentligt integreret. Der er i hvert fald ingen tvivl om, at ironiseringen af stereotypen, hvis ellers den udbredes og praktiseres, kan ændre noget og har positiv betydning for de indvandrere og flygtninge, som må lide under den degradering og de negative associationer der følger med en sådan stereotypifisering.

**JEG HAR ALTID SAGT AT
INDVANDRERDEBATTEN ER
EN SKYTTEGRAVSKRIG.
DER ER BARE IKKE NOGEN,
DER HAR GIVET OS INDVANDRERE
AMMUNITION.**

Vittigheden beskriver, ved hjælp af krigsmetaforer, den danske indvandrerdebat. Danskere og indvandrere sviner hinanden verbalt til uden ellers at interagere (skyttegravskrig), dog med det forbehold at danskere, i

modsatning til indvandrerne, har haft rigeligt med stereotyper (ammunition) til at kategorisere indvandrerne, og herigennem skade dem. Det sjove ved vittigheden er det entymemiske spil, altså at noget udelades og dermed bør være underforstået, fordi vittigheden i sig selv er det underforståede, og dermed giver ammunition til indvandrerne. Vittigheden er ikke et opgør med en specifik stereotyp, budskabet er mere rettet mod debatten som helhed, og bliver således medbestemmende for hvordan denne skal udforme sig. Vittigheden kan ses som en programklæring fra OPS om bevidst politisk ukorrektthed.

**Humor og vittigheder som
retorisk virkemiddel**

Som forklaret er det en aktiv handling at stereotypifisere. Det er at udøve sin magt på andre, uafhængigt af hvor bevidst eller ubevidst en sådan handling måtte være. Det er dog ikke bare et magtredskab, eliten kan hive ud af ærmet, for det er en dagligdagspraksis, men eliten kan opmuntre eller opildne til enten konstruktionen eller undermineringen af stereotyper.

OPS har samlet en del af indvandrereliten i deres program, og de forsøger at opmuntre til et opgør med de eksisterende stereotyper. De håber på, at det alternative billede de giver af perker, er med til at skabe og udbrede en ny forståelse af ordet perker og indvandrere som helhed.

Når stereotyper bliver praktiseret på opfordring af en elite, beskriver Michael Herzfeld det som, "at gøre noget med ord". Det skal forstås på den måde, at elitens ord fremkalder en handling, som

måske udmunder i en praksis, hos den gruppe af befolkningen man henvender sig til. Pointen her er, som i indledningen, at ord ikke bare er ord, men at de kan bruges som våben. Man taler blandt retorikere sågar om en aftrækkereffekt, hvor en særlig betegnelse eller klassificering afføder og retfærdiggør en bestemt reaktion. Tag for eksempel et dødsfald der efterfølgende bliver betegnet som mord. Betegnelsen mord retfærdiggør på den måde eftersøgningen af en morder. Sproget bliver således motivet til handling, hvilket også er tilfældet i forbindelse med ordet perker, der associeres med kriminelle indvandrere, og derigennem bevirker en mistænkeliggørelse af den stereotypifiserede.

En sådan mistænkliggørelse bliver yderligere forstærket af, at stereotypen ikke bare er reducerende, men at den i kraft af at være forbundet med kategoriseringen, stadigvæk er en repræsentation af gruppen af indvandrere og flygtninge. I stereotypen perker er det altså de kriminelle 2. generationsindvandrere der beskriver og dermed repræsenterer hele indvandrergruppen. Det er denne generaliserede mistænkeliggørelse kombineret med den manglende mulighed for at påvirke repræsentationen af egen identitet, idemændene bag OPS overordnet vil gøre op med.

Kulturelle kompetencer

Som det fremgår af kommentarerne til vittighederne er målet for OPS dog langt større, end blot at ville gøre op med en enkelt stereotyp. Målet er at påvirke, og forhåbentlig ændre, måden der debatteres på i offentligheden ved

at vende dagligdagssituationer på hovedet for derigennem, at udstille effekten af den førte og praktiserede politik.

**JEG HAR SVÆRT VED AT
FORKLARE MIN FAR HVAD JEG
LAVER, SÅ JEG FORTÆLLER HAM
AT JEG STÅR PÅ EN SCENE OG
SVINER INDVANDRERE TIL.
HAN TÆNKER LIDT OG
KONSTATERER SÅ; "DU ER ALTSÅ
BLEVET POLITIKER".**

Omars vittighed er et eksempel på hvordan ironien bruges: Gennem faderens fejltolkning, byttes det komiske ud med det politiske. Sønnen tager det, i sin forklaring til faderen, for givet, at det opfattes som sjovt at svine indvandrere til. En opfattelse faderen ikke deler, hvorfor han tænker udsagnet ind i en kontekst hvor han oplever indvandrere blive svinet til, nemlig den politiske. På den måde ironiserer Omar samtidig over sin egen position som komiker, da det faktisk er faderen der bidrager med det sjove, i og med at det er ham der tilfører vittigheden dens pointe. Ved på den måde at muliggøre en forveksling af komik og politik, tilkendegives en stærk utilfredshed med tonen i dansk indvandrerpolitik.

Man kan naturligvis, som det skete i pressen da programmet kørte på TV i 2001, beskyldte indvandrerne i OPS for at være under for stor påvirkning af den danske initiativtager Axel Boisen og for at være godt integrerede.

Omar har da også ved flere lejligheder ironisk karakteriseret sig selv som 'præmieperkeren', fordi han, i kraft af sin succes som komiker, har haft integriteten til at kunne ytre sig om forholdet mellem indvandrere og danskere, og rent faktisk er blevet lyttet til.

Kritikken virker på mig uforståelig, da målet aldrig har været, at lave såkaldt indvandrer-humor, det vil sige humor der er lavet af indvandrere og som henvender sig specielt til indvandrere. Det bygger på en antagelse om, at der blandt indvandrere er en konsensus om hvad der sjovt, og at dette er markant anderledes end hvad danskere synes er sjovt. Jeg synes tværtimod, at det er en styrke ved programmet, at idemændene ved at repræsentere både forskellige indvandrergrupper og danskere, udviser kendskab til kulturelle koder blandt både indvandrere og danskere, og derved formår at ramme en bred vifte af eksisterende fordomme.

Denne vekslen mellem danskhed og "indvandrerhed" illustreres fint i en af sketchene, hvor to indvandrere sidder i baglokalet til en kiosk, taler københavnsk og lytter til dansktop-musik. Da en kunde træder ind i kiosken, skynder den ene af indvandrerne at klistre et stort, sort busket overskæg på og byder kunden velkommen på gebrokkent dansk, hvorefter kunden, for at være høflig taler meget langsomt, gestikulerer og artikulerer overdrevent, mens han forsøger at fortælle kioskejeren om den danske musik i baggrunden. Efter endt handel går både kunde og kioskejer hovedsrystende over den andens opførsel derfra.

Sketchen tager fat i flere temaer, blandt andet en overdreven

dansk følsomhed overfor kulturelle forskelle, som udmunder i overdreven høflighed fra kundens side. Samtidig viser den en kulturel kompetence hos indvandrerne, der i denne situation ser en fordel i, at tage den stereotype rolle som kioskejer på sig. En sådan færdighed til at veksle mellem det typisk danske i baglokalet, og den stereotype indvandreridentitet i selve kiosken, kan betegnes med det antropologen Gerd Baumann kalder for 'dobbel diskursiv kompetence'.

Det bliver altså til en resource at kunne veksle mellem disse forskellige kulturelle identiteter, men det kræver dog en vis integritet, at kunne spille på sådanne diskursive skift i fuld offentlighed. Det er netop denne dobbelte, eller mere præcist multi-diskursive, kompetence hos idemændende bag OPS der gør det muligt at tage fat på fordomme der rækker begge veje, altså både danske fordomme om indvandrere og indvandreres fordomme om danskere. Grunden til at jeg indtil videre har fokuseret mest på de danske fordomme om indvandrere er, at stereotyper som perker er mere stigmatiserende end fordommene der går den anden vej.

Wolla min fætter

Som nævnt er målet for OPS at ændre den sproglige praksis, hvilket med hensyn til termen perker har været svært at observere. Det skyldes blandt andet en udbredt politisk korrekthed, institutionelt praktiseret gennem eksempelvis racismeloven. Det har medført at perker sjældent høres andre steder end i indvandrer kredse, hvor det visse steder har opnået en status parallel med den 'nigger'

har blandt sorte i Amerika. Inden for gruppen bliver den tidligere nedsættende betegnelse en kompliment.

Betyder det så, at OPS med deres forsøg på at bringe humor ind i indvandrerdebatten ikke har haft nogen betydning? Det er svært at give et entydigt svar, da det umiddelbart er svært at måle, men da programmet kørte, affødte det en del mediedebat om hvilke ord man kan tillade sig at bruge og gøre grin med, så ud fra sådanne parametre må det siges at have opfyldt en del af målsætningen.

Mujaffaspillet, et andet humoristisk projekt, som er centreret om danskeres og indvandreres indbyrdes fordomme, har været genstand for tilsvarende debat i medierne. Spillet blev lavet i forbindelse med et radio-program på DR's P3 og hed i første omgang Perker-spillet, hvilket affødte protester og beskyldninger om racisme mod Danmarks Radio, hvorefter navnet blev ændret. Spillet går i korte træk ud på, at en indvandrer (Mujaffa) skal skaffe ekstraudstyr til sin BMW, køre rundt og samle guldkæder, score lyshårede danske piger og hilse på sine fætre. Spillet gør på en gang grin med to stereotyper; indvandrer drenge med guldkæder der cruiser i deres biler med store musikanlæg, og danske piger der er lette på tråden. Endvidere gøres der grin med den stereotype opfattelse af, at indvandrere har store familier, i og med at alle indvandrere i spillet er fætre.

Således er effekten af Mujaffaspillet forholdsvis let at observere, da hilsenen, "Wolla min fætter", fra spillet en overgang var populær i begge lejre. Gennem spillet

lykkes det altså at skabe en praksis hvor stereotypen ironiseres, dog hovedsageligt inden for ens egen gruppe. Denne opretholdelse af skellet mellem grupperne, mener jeg, skal ses som et udtryk for en udbredt bevidsthed om den institutionaliserede politiske korrekthed. Samtidig er den udbredte praksis et eksempel på at det kan lykkes at underminere stereotypen, hvilket illustreres endnu tydeligere ved at politikeren Naser Khader under sin valgkampagne i 2001, med direkte reference til Mujaffa-spillet, introducerede sloganet "stem på din fætter". Udover at eksemplet viser, at praktiseringen af stereotyper har indvirkning både fra befolkningen til eliten og den anden vej rundt, viser det, i forlængelse af diskussionen af OPS's brug af humor, også at humor og ironi kan have indflydelse på politisk plan. Indvandrer- og integrationsdebatten har derfor nydt godt af, at man gennem humor kan tage fat i emner og ord, som ellers er omgærdet med en vis berøringsangst på grund af den udbredte politiske korrekthed. ■

Læs mere i

Herzfeld, Michael (1997): *Cultural intimacy. Social poetics in the nation-state*. New York & London. Routledge.
Chock, Phyllis Pease (1987): *The irony of stereotypes: Toward an anthropology of ethnicity* pp. 347-367 i *Cultural Anthropology* vol. 2 Nr.3.
Baumann, Gerd (1999): *The Multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic and Religious Identities*. New York and London. Routledge.

JACOB RASMUSSEN

ER KANDIDATSTUDERENDE VED INSTITUT FOR ANTROPOLOGI VED KØBENHAVNS UNIVERSITET

PÅ SPORET AF DEN FØRSTE TID

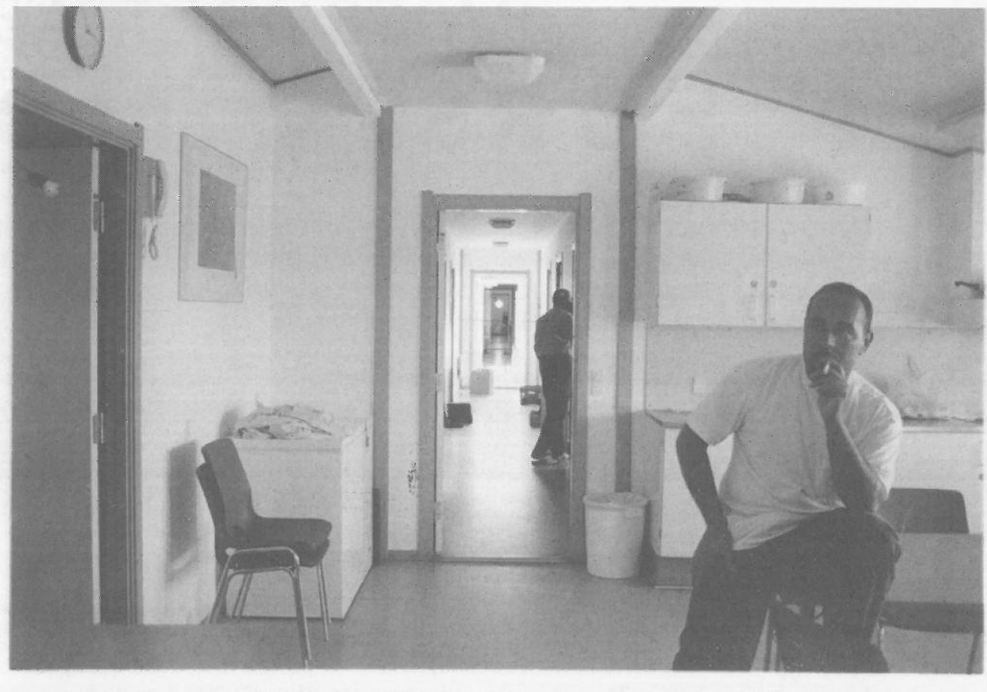

Det er en hverdagsmorgen i november. Tågen ligger over markerne, og der er stille på asylcenteret, som ligger i udkanten af en lille by på Fyn. Klokkeren er lidt over otte, og personalet er lige mødt på arbejde. Tove og Liselotte taler sammen om dagens opgaver, mens de drikker kaffe af blå krus. De første asylansøgere venter allerede uden for Toves kontor for at høre, om der er noget nyt i deres sag. De står i den orange gang, der løber som en åre gennem personalebarakken og forbinder de små kontorer. Personalet har stillet stole op langs væggene i gangen, og der er et lille bord med en potted plante på. På opslagstavlen hænger et stort landkort med røde knappenåle, der fremhæver de lande, asylansøgerne er flygtet fra.

af TINE SØNDERBY & IDA RUED JØRGENSEN foto, Tine Sønderby

Haval står i døråbningen til kontoret og venter på en pause i kvindernes samtale. Efter et par minutter kigger Tove på ham, smiler og siger "Hello Haval, what a surprise to see you this morning. What can I do for you?" "I just wanted to know if you have any news for me", siger Haval. Tove ryster på hovedet, "No, I am afraid not. But you know, I tell you

every morning that as soon as we get any news about your case, we tell you immediately. OK?" Haval bliver stående i døren og banker sine sandaler mod dørtrinnet. "But I haven't heard anything for eight months - could you call immigration and ask, what is going on?" Tove svarer: "You know, I can't do that. You have to wait - you will probably hear something soon". Haval

foto, Tine Sønderby

Køkkenet på asylcenteret

går modstræbende væk fra døren og giver plads for Mariam, der gerne vil have oversat et brev, Udlændingestyrelsen har sendt hende.

Situationen som asylansøger er præget af uvished og usikkerhed. Mange lever meget længe med uvisheden om, hvordan fremtiden vil forme sig - de venter et år eller flere på, at de danske myndigheder skal afgøre deres sag. I mellemtiden opløses deres fornemmelse af autonomi gradvist; den første tids lettelse over at have bragt sig selv i sikkerhed afløses af en følelse af at have mistet evnen til at styre sit liv i en bestemt retning. En grundlæggende usikkerhed sniger sig ind og bliver et vil-

kår i asylansøgenes tilværelse.

Vores påstand i denne artikel er, at tiden som asylansøger sætter sig spor, som får betydning for den enkeltes integrationsproces. Som asylansøger "lærer" man noget om, hvordan det danske samfund fungerer; man har den første kontakt med danske myndigheder og den første spæde berøring med civilsamfundet. De første indtryk af Danmark dannes. I debatten om integration er det imidlertid som om, der ses bort fra dette; man beskæftiger sig ikke med det enkle faktum, at langt de fleste flygtninge, når de ankommer til kommunerne allerede har gjort sig erfaringer med Danmark,

som influerer på det udgangspunkt, de har for at blive integreret i samfundet. Det, mener vi, er problematisk, og vi vil argumentere for, at en nuanceret debat om integration kræver, at man medtænker problematikker, der knytter sig til præ-asylfasen.

Præ-asylfase

Det danske asylsystem er bygget op således, at asylansøgeren umiddelbart efter ankomsten til landet indkvarteres i modtagecenteret Sandholm, nord for København. For de fleste er det endestationen på en lang rejse, der er blevet udført med hjælp fra menneskesmuglere, og som derfor har

været forbundet med stor risiko, megen nervøsitet og betydelige økonomiske omkostninger.

I Sandholmlejren foretager politiet den første samtale med asylansøgerne for at fastlægge deres identitet og rejserute, og de undersøger, hvorvidt de tidligere har opholdt sig i andre europæiske lande, og om de dermed, i henhold til Dublinkonventionen, kan sendes tilbage dertil. Asylansøgerne udfylder også et spørgeskema, hvor de begrundet deres motiv for at søge om asyl, som senere bruges af Udlændingestyrelsen i deres behandling af sagen.

Efter et relativt kort ophold i Sandholm overføres asylansøgerne normalt til et asylcenter drevet af Beredskabsstyrelsen eller Dansk Røde Kors, hvor de bor, mens deres sag behandles. Da der ikke er nogen øvre grænse for, hvor længe myndighederne må være om at afgøre en sag, varierer asylansøgenes ophold på centrene fra få måneder til mange år. Udlændingestyrelsen laver selv opgørelser over, hvor lang deres sagsbehandlingstid er, men en statistik over asylansøgenes samlede ventetid under såvel Rigspolitiets som Udlændingestyrelsens sagsbehandling eksisterer imidlertid ikke. Derfor er det svært præcist at angive, hvor mange asylansøgere der venter i årevis på afgørelsen af deres sag. I den periode vi op-

holdt os på centrene, var det imidlertid langt fra usædvanligt, at asylansøgere ventede halvandet til to år på et endeligt svar fra myndighederne (Det mest ekstreme tilfælde vi stødte på, var en mand der havde ventet i syv år.) I denne periode går børnene i mindre børnehaver og skoler forbeholdt asylansøgerbørn. De voksne har i princippet hverken adgang til arbejdsmarked eller uddannelsessystem, og modtager i stedet lommepenge til mad, tøj etc. De tilbydes kun danskundervisning i begrænset omfang.

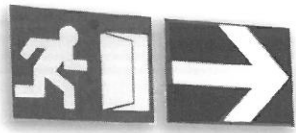
Når politiet har afsluttet deres undersøgelse af asylansøgerens identitet og rejserute, og det ligger fast, at vedkommende ikke kan sendes tilbage til et andet land, overdrages sagen til Udlændingestyrelsen, som påbegynder deres sagsbehandling. De kalder asylansøgeren til et eller flere interviews, hvor de, med hjælp fra en tolk, udspørger vedkommende mere indgående om hans/hendes flugtmotiver og på den baggrund træffes en afgørelse i sagen. Hvis asylansøgeren får opholdstilladelse, overflyttes han/hun til en dansk kommune. Får han/hun derimod afslag, besikkes vedkommende en advokat, og sagen ankes til Flygtningenævnet. Hvis de fastholder Udlændingestyrelsens afslag, kan der i sidste instans søges om midlertidig opholdstil-

ladelse grundet humanitære forhold som særligt alvorlige sygdomme eller lignende.

Isolation

Under vores ophold på asylcentre var det et tilbagevendende tema i samtalerne med asylansøgerne, at de havde vanskeligt ved at skabe kontinuerlige kontakter til almindelige danskere. De havde svært ved at finde sammenhænge, hvor de kunne møde danskere på en naturlig måde - en situation der overraskede mange.

Adel, en midaldrende mand fra Irak, fortæller os en aften om sin interaktion med danskere. Vi sidder på hans værelse, som han deler med to andre irakiske mænd. Der er tæpper på gulvet, danskbøger på natbordet, og han serverer sød the og småkager. "Jeg har været i Danmark i fire måneder, og de eneste danskere, jeg kender, er dem, der arbejder her på mit center. Jeg har forsøgt at lære nogen at kende, men det er svært - man stiller sig jo ikke bare ned i Netto og griber fat i folk." Han holder en pause, tænker sig om og fortsætter: "Jeg havde ikke troet, det ville være så vanskeligt. Men jeg havde jo også forestillet mig, at jeg skulle arbejde, mens jeg ventede, og at jeg på den måde kunne møde danskere. Jeg er læge og god til engelsk, og i mange andre lande er det et godt udgangs-

punkt for at få et job. Så vidt jeg har forstået, mangler I endda læger, og derfor forstår jeg ikke, at myndighederne hellere vil betale mig lommepege end give mig lov til at arbejde på et hospital."

Det var tydeligt for os, at den første tids forbavelse over den manglende kontakt med omverdenen efter et halvt års tid ændrede sig til forbitrelse. Asylansøgerne oplevede, at tiden gik, og de fik ikke mere kontakt med danskere. Samtidig blev det stadigt tydeligere for dem, at udelukkelsen fra arbejdsmarked og uddannelsessystem fik negative konsekvenser for udviklingen af deres kompetencer. En irakisk kirurg talte således om, at skarpheden og præcisionen forsvandt ud af hans fingre med tiden, og en jugoslavisk mand, der havde ventet i tre år uden at få opholdstilladelse, fortalte os om sin dybe skuffelse og frustration over, at hans fjortenårige søn stadig måtte gå i en skole, der koncentrerede sig om at lære nyt ankomne børn de første fraser dansk.

"Here, everything is by chance"

En anden faktor, der forårsagede dyb frustration blandt asylansøgerne, var, at det var utrolig vanskeligt for dem at få informationer fra myndighederne om, hvordan deres sag blev behandlet, og hvordan asylsystemet fungerede. Det, der officielt blev fremstillet som et ordnet, gennemskueligt og rationelt system, oplevedes af de fleste asylansøgere som uforklarligt og tilfældigt. De syntes, der

manglede sammenhæng i, hvem der blev tildelt hvilken form for asyl, og de var forvirrede omkring, hvilket grundlag, der blev tildelt asyl på. Asylansøgerne havde mange bud på, hvilke aspekter af en sag Udlændingestyrelsen undersøgte, ligesom de forskellige tempi, den samme slags sager ofte blev behandlet med, var genstand for megen diskussion.

På et af de centre, vi opholdt os, fremhævede asylansøgere således en sag om to afghanske brødre i illustrationen af systemets tilfældighed. Brødrene var ankommet til Danmark sammen og havde stort set den samme sagsbehandling; den ene bror blev end ikke kaldt til interview, men fik opholdstilladelse efter fem måneder på grundlag af det spørgekema, han udfyldte ved registrering som asylansøger. Den anden bror blev kaldt til interview to gange om måneder. Det var da også en klassisk udtalelse om asylsystemet, at 'here, everything is by chance'.

Alligevel var det de færreste, der ikke samtidig ledte efter et mønster i sagsbehandlingsprocedurerne; de sammenholdt og diskuterede mange forskellige slags sager og forsøgte på den måde at stykke deres egen model af asylsystemet sammen. Derigennem ønskede de at skabe sig en klarere forståelse af deres egen position i systemet og en fornemmelse af, hvilke fremtidsperspektiver de havde. Under vores ophold på asylcentre blev vi ofte præsenteret for de sammenhænge, asylansøgerne mente at finde i systemet - til tider fremstod de sandsynlige og velbegrundede, mens de andre gange fortabte sig i det spekulative.

En morgen sidder vi i en af boelsesbarakkernes fælleskøkken sammen med en gruppe afghanere. Vi spiser morgenmad, og CNN kører i baggrunden. En ældre afghansk mand, Javed, har lige modtaget et brev fra Udlændingestyrelsen om, at han skal møde til sit tredje interview. Han er nedslået over, at sagen trækker ud, og mener, det er fordi, han havde sine dokumenter med sig fra Afghanistan og afleverede dem til myndighederne, da han ankom.

"Jeg gav dem alle de papirer, jeg havde - vielsesattest, eksamensbeviser og den slags. Det skulle jeg aldrig have gjort. De sender dem til alle mulige underlige steder for at finde ud af, om de er ægte, og det kan tage flere år. Dem der bare tropper op i Sandholm som de er, uden nogen dokumenter, får asyl i løbet af fem måneder." Dawood bryder ind og gør Javed opmærksom på, at han skal være glad for, at han i det mindste har kontakt med myndighederne. Dawood er bange for, at Udlændingestyrelsen har glemt ham, fordi han ikke har hørt fra dem så længe. Han siger til de andre, at en af hans venner har fortalt ham om en afghaner, der boede et sted på Sjælland og ventede i fem år, fordi hans sag forsvandt i systemet. En ung mand, Aman, der er i gang med at bage brød, blander

sig forsigtigt; "Jeg har fået brev fra min sagsbehandler og har lige hørt, at hun er gift med en afghaner. Ved I om det passer, og tror I så, det er godt eller skidt for min sag?"

Uigennemsigtheden

Uforudsigeligheden og uforklarligheden i myndighedernes sagsbehandling gjorde ikke alene asylansøgerne forvirrede men bidrog også til, at mange var nervøse og på vagt; var det kun deres interview og sag, der afgjorde om de fik asyl, eller var det af betydning om centerets personale kunne lide dem? Havde Udlændingestyrelsen spioneret på centeret, der holdt øje med dem og indberettede om deres opførsel og handlinger? Var de kommet til at sige noget under interviewet med Udlændingestyrelsen, som sagsbehandleren ikke brød sig om eller var uenig i? Overvejelser af denne karakter var nærliggende for de fleste asylansøgere, som var flygtet fra lande med autoritære og undertrykkende regimer og derfor havde en generel mistillid over for statslige institutioner.

Mange fortalte os dog, at de havde haft andre forhåbninger knyttet til interaktionen med myndigheder i Vesten. De havde forestillet sig, at i vestlige demokratier var også asylområdet gennemskueligt bygget op med klart formulerede juridiske rettigheder for individet - en forestilling, der almindeligvis kolliderede med den praksis, de mødte, når de blev indrulleret i asylsystemet. Her oplevede de nemlig, at der ikke eksisterede no-

gen lovgivning omkring, hvor længe deres sag kunne være under behandling, og at det næsten var umuligt at få kontakt til sin sagsbehandler. Da de ligeledes ikke var beskikket en advokat før efter et eventuelt afslag, og personalet på centrene i princippet ikke måtte intervenere i en sag, så asylansøgerne oftere sig selv som filtret ind i et uigennemtrængeligt bureaukrati end som klienter i et retssystem. De fremhævede, at der ikke var nok kontrol med, om deres sagsbehandling foregik på en rimelig måde, hvilket på ironisk vis blev understreget af, at de kun sjældent var informeret om de rettigheder, de rent faktisk havde. Vi mødte således kun få asylansøgere, som vidste, at de kunne kræve en ny tolk, hvis de under interviews med Udlændingestyrelsen fornemmede, at tolken oversatte forkert. Som påpeget af blandt andet juristen Marianne Vølund, kan forkert tolkning imidlertid få fatale konsekvenser for en asylansøger. I afgørelsen af en sag spiller vurderingen af, om vedkommende fremstiller sin sag troværdigt nemlig en væsentlig rolle, og da interviews ikke optages på bånd kan han/hun ikke senere bevise, hvis eventuelle divergenser i forklaringen skyldes forkert tolkning.

Konsekvenser

Det er tydeligt for os, at længere ophold i asylsystemet er forbundet med alvorlige menneskelige omkostninger for asylansøgerne. Det aflæses klart i deres relationer til omverdenen; i starten er disse

præget af den motivation, nysgerrighed og interesse, som den første tids lettelse over at være i sikkerhed, fører med sig, men med tiden karakteriseres de i højere grad af skepsis og lukket-hed.

Konsekvenserne af længerevarende ophold i systemet er blevet undersøgt nærmere af blandt andet læge Helge Johan Kjersem, som i en omfattende undersøgelse af asylansøgere helbredstilstand fandt en proportional sammenhæng mellem tid tilbragt i asylsystemet og forværring af helbred. Han fremhæver således, at en lang periode som asylansøger i sig selv kan være så stor en belastning, at den kan resultere i langvarige psykosociale problemer og "sociale invalider", og på den baggrund anbefaler han, at ventetiden reduceres så meget som muligt.

Blandt personalet på asylcentre var det ligeledes en udbredt erfaring, at asylansøgenes psykiske tilstand blev kraftigt forringet efter cirka et halvt års tid. Sygeplejersken på et af centrene fortalte os om en familie, som hun havde fulgt i to år, og som stadig ventede på svar: "Da de kom her til centeret var de en ressourcestærk familie. De var aktive og udadvendte; forældrene gik til danskundervisning, børnene gik i børnehaven eller i skole hver dag, og familien havde overskud til at være noget for de andre på centeret. Men sådan er det ikke længere. I dag skal vi nærmest hive dem ud af deres værelse. Børnene

er næsten holdt op med at lege med de andre børn, og moren kommer her dagligt og beklager sig over smerter i hovedet, nakken og maven. Det står allerværst til med faren - han sidder foran fjernsynet hver dag og er dybt deprimeret. Det er ikke første gang, jeg oplever det, men jeg bliver lige trist til mode hver gang. Det er som om, selv de stærkeste bryder sammen, hvis bare de lever med usikkerheden længe nok."

Alt i alt er der, efter vores mening, ingen tvivl om, at der er en stor risiko for, at tiden som asylansøger kan påvirke den enkeltes videre integrationsproces i negativ retning. Den udstrakte ventetid i et uigennemskueligt system, uden noget at tage sig til, virker demotiverende og nedbrydende, og den lange periode afskåret fra at lægge reelle planer for fremtiden, fratager asylansøgerne fornemmelsen af at kunne give deres liv en bestemt retning. De oplevelser er medvirkende til at give de flygtninge, der senere skal bygge en tilværelse op i en dansk kommune, et skrøbeligt udgangspunkt.

Flygtningenes integration i samfundet ville derimod hvile på et langt stærkere fundament, hvis man i stedet forestillede sig, at der blev fastsat en øvre grænse for, hvor længe en sag måtte være un-

der behandling. Asylansøgerne vil le dermed have faste tidsfrister, som de kunne orientere sig i forhold til, og som kunne klargøre deres interaktion med systemet. Derudover ville det være af overordentlig stor betydning, hvis de fik mulighed for at arbejde eller uddanne sig, mens de ventede på at få deres sag behandlet. Dermed ville hverdagen få mere indhold, og ventetiden ville ikke synes så lang. Asylansøgerne ville få en fornemmelse af, at de bidrog til det samfund, der omgav dem, og at deres kompetencer blev værdsat. De ville føle sig mere uafhængige af systemet, og deres muligheder for at møde danskere ville være forbedret betydeligt. Derfor ville lovændringer som disse give asylansøgerne en mere konstruktiv start og dermed integrationen bedre vilkår. ■

Læs mere i

Kjersem, Helge Johan (1996): Migrationsmedicin i Danmark.

Vurdering af nogle migrationsmedicinske problemstillinger blandt asylansøgere og flygtninge. Asylafdelingen, Dansk Røde Kors.

Vølund, Marianne (2000): Bevisoptagelse og bevisvurdering i asylsager. Specialeafhandling, Juridisk Fakultet, Københavns Universitet.

TINE SØNDERBY OG IDA RUED JØRGENSEN er studerende ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet. Over en periode på næsten to år har de opholdt sig på to asylcentre på Fyn, hvor de først lavede feltarbejde og senere arbejdede intensivt med et frivilligt projekt, der skulle skabe kontakt og dialog mellem danskere og asylansøgere. I foråret 2002 fungerede de derudover som assistenter på et engelsk forskningsprojekt, der havde til formål at undersøge og sammenligne asylsystemerne i fire Europæiske lande.

PAPIRNUSSERE MED MORAL

Flygtningevenner, der hjælper og skjuler flygtninge under jorden, er nogle af udlændingemyndighedernes mest radikale modstandere. Alligevel kommer flygtningevennernes modstand til udtryk som en spejling af disse myndigheders bureaukratiske logik.

af DAVID KARSTENSEN

Hvert år får mere end tusind asylansøgere i Danmark endeligt afslag på deres asylsag. Ifølge Udlændingestyrelsens statistikker helt nøjagtigt 1.648 og 2.062 i henholdsvis 2000 og 2001. Med afslaget følger en 15 dages frist til at forlade landet. En del registreres ved udrejsen, andre ledsages af politiet, mens nogle forsvinder. Antallet af "forsvundne" eller personer der "ikke er registreret udrejst" anslås til cirka 300 på årsbasis. Disse personer står herefter opført i Udlændingestyrelsens registre i tre måneder, hvorefter de "skønnes udrejste" og derfor slettes. For en del af disse afviste asylansøgere er de måske nok slettet fra et offentligt register, men de lever stadig her i landet. De er gået "under jorden". I denne situation bliver en del af dem støttet af forskellige danskere, der frivilligt og af idealistiske grunde som

"flygtningevenner" trodser loven og hjælper og skjuler flygtninge under jorden. Antallet af flygtninge, der lever under jorden og i denne situation bliver hjulpet af flygtningevenner, kan ud fra mit kendskab til fænomenet anslås til at være omkring 50 på landsplan. En del af denne hjælp er organiseret i mellem tre og fem (afhængig af definition) større, veletablerede foreninger eller netværk, mens der findes en række mindre organiserede og mere spontant engagerede lokale grupper af flygtningevenner rundt om i landet.

Da jeg tog på feltarbejde blandt disse flygtningevenner, åbenbarede der sig en ukendt side af det i øvrigt så velkendte Danmark. Flygtningevennernes aktiviteter under jorden handlede om meget mere end blot det at skjule flygtninge for myndighederne. Flygtningevennerne opererede

i en gråzone mellem lovligt og ulovligt i feltet mellem det officielle og det "underjordiske" Danmark. Eksempelvis involverede dette underjordiske Danmark også en lang række officielle instanser og myndigheds personer. Jeg hørte om fødsler på sygehuse udenfor CPR-registrering, såvel som komplicerede kirurgiske indgreb foretaget udenfor normal arbejdstid, udenom normal journalisering, ventelister og officiel indlæggelse. I andre tilfælde havde afviste asylansøgere med hjælp fra lokale myndigheder gået i skole eller taget en uddannelse, mens de levede under jorden.

Som jeg vil vise i denne artikel, åbner en nærmere undersøgelse af flygtningevennernes ukendte, underjordiske verden op for en bredere forståelse af forholdet mellem magt og modstand, og vilkårene for politisk deltagelse i et demokratisk og bureaukratisk organiseret samfund som det danske.

Flygtningevennerne

Flygtningevennerne arbejder ud fra et idealistisk og frivilligt grundlag. Selvom deres aktiviteter formelt set er ulovlige, bliver de i det store hele accepteret og tolereret af myndighederne. Derudover fornemmer flygtningevennerne, at de har en høj grad af opbakning og støtte blandt folk i almindelighed i deres moralske kamp mod Systemets koldhjertede bureaukrater.

Flygtningevennerne udgør generelt en meget sammensat gruppe. Alligevel kan man overordnet set beskrive to idealtyper af flygtningevenner. Dels de kirkeligt motiverede, ofte organiseret omkring forskellige præster eller i særlige menigheder og dels de politisk

motiverede fra venstrefløj. Hos de kirkeligt motiverede falder hjælpen til flygtningene i naturlig forlængelse af det kirkelige arbejde i øvrigt, hvad enten det gælder den idealistiske (og karismatiske) præst eller en handlekraftig del af den lokale menighed. For de poli-

tisk motiverede personer, der hjælper flygtninge under jorden, er baggrunden typisk en venstreeorienteret ideologisk overbevisning og et ideal om solidaritet med samfundets svage og udstødte. I nogle tilfælde kombineres denne politiske grundholdning med en livs- og boligform i eksempelvis bofællesskaber og kollektiver, hvor det at huse en afvist asylansøger er forholdsvis ukompliceret.

I praksis er denne idealtypiske skelnen ikke så afgørende. Flygtningevennerne samarbejder i konkrete sager på tværs af forskelle i religiøse og politiske opfattelser. Det skyldes ikke mindst at de på et overordnet plan har et vigtigt fællestræk: Modstanden mod udlændingemyndighederne. De handler som de gør, fordi de har mistillid til myndighederne, der ifølge flygtningevennerne ikke tager menneskelige og moralske hensyn. De bygger deres selvforståelse som flygtningevenner på et modsætningsforhold til udlændingemyndighederne, som de dæmoniserende beskriver som Systemet. Det er denne relation til Systemet, der gør dem til det de er, og det er i kraft af denne modstilling, at de gør som de gør. Den statslige bureaukratiske asylsagsbehandling, der skaber "afviste asylansøgere", er selve forudsætningen for flygtningevennernes eksistensberettigelse. I en vis forstand kan flygtningevennerne derfor ses som et produkt af bureaukratiet - som et svar på den bu-

reaukratiske asylsagsbehandling.

Udover forskellen i baggrund er engagementet meget forskelligt blandt flygtningevennerne. I flere tilfælde er der tale om mennesker, der blot er aktive i en periode under en konkret enkeltsag. De engagerer sig typisk stærkt følelsesmæssigt og organiserer sig spontant omkring indsatsen i den konkrete sag for siden hen at opløses, når sagen er afsluttet. Andre flygtningevenner er engagerede i dybt specialiserede arbejdsgrupper og foreninger, der i årevis har hjulpet flygtninge under jorden.

Undervejs i feltarbejdet blev jeg klar over, at der var et mere generelt mønster i den typiske udvikling af flygtningevennernes engagement. Det begyndte så godt som altid med en følelsesladet indsats og en personlig identifikation med de konkrete flygtninge, der skulle hjælpes. Men over tid ændredes arbejdets karakter og blev mere og mere specialiseret, struktureret og organiseret.

En væsentlig del af baggrunden for dette mønster er, at det for alle flygtningevenner handler om at få flygtningene "over jorden" igen. Som en konsekvens af denne målsætning er den eneste form for succes en genoptagelse og revurdering af asylsagen. For at få Flygtningevennet til at genoptage og omgøre en sag, skal der imidlertid arbejdes grundigt med selve sagen. Alle detaljer vendes og drejes for at se, hvor der kan være angribelige fejl eller mistolkninger, der senere i forløbet har ført til afsla-

get. Derudover indsamler man eventuelt nye oplysninger og yderligere dokumentation til støtte for sagen. Som en konsekvens af denne fokusering på selve asylsagen og de formelle, juridiske og proceduremæssige detaljer udvikler flygtningevennerne sig til en slags alternative sagsbehandlere. For flygtningevennerne betyder det, at de tænker og arbejder som sagsbehandlere, og herigennem etablerer de en række rutiner og procedurer, der til forveksling ligner myndighedernes officielle sagsbehandling.

Disse alternative sagsbehandlere er rutinerede og specialiserede flygtningevenner, der typisk organiserer sig i mindre arbejdsgrupper eller foreninger. Her er selve organiseringen af arbejdet et karakteristisk træk. De arbejder ud fra en høj grad af arbejdsdeling og specialisering. Nogle har høj status og en solid erfaring gennem flere års indsats og en veludviklet sans for juridiske detaljer, procedurer og selve det bureaukratiske sagsbehandlingssystem. Andre i disse grupper bidrager gennem store personlige netværk med forbindelser til aktivister, der er villige til at skjule flygtninge, ligesom de også har kontakt til læger, sygeplejersker, tandlæger og specialiserede advokater.

Organiseringen og den høje grad af specialisering blandt flygtningevennerne resulterer i et næsten komplet underjordisk velfærdssystem, der er i stand til at klare de fleste behov, lige fra (uof-

ficiel) indlæggelse på sygehuse og økonomisk bistand (i form af lompempenge), til boliganvisning (i skjul) og (alternativ) asylsagsbehandling.

Det mest karakteristiske aspekt ved disse specialiserede flygtningevenner er imidlertid, at de ikke selv skjuler flygtninge. Som i så mange andre situationer er de også her afhængige af tillidsfulde forbindelser til andre flygtningevenner i et større og bredere netværk, som disse arbejdsgrupper og foreninger indgår i. Grunden til, at de af princip ikke selv skjuler flygtninge, er først og fremmest en konsekvens af, at de søger at beskytte foreningens status. I foreningsregi udgør flygtningevennerne en NGO, en repræsentant for det civile samfund, og denne status er i sig selv med til at beskytte arbejdet i grænselandet mellem lovlig og ulovlig. Som en af mine informanter beskrev det, da hun første gang introducerede mig til foreningen: "Vi skjuler ikke selv flygtninge, først og fremmest for ikke at overskride den grænse vi hele tiden balancerer på. Vi passer utrolig meget på vores legale status - det er som at vandre på en knivsæg."

Dette strategiske aspekt af at positionere sig i forhold til loven kom også klart til udtryk i den alternative sagsbehandling, der netop baserede sig på det formelle lovgrundlag. Eksempelvis begrundede flere flygtningevenner foreningsarbejdet med mottoet: "Vi hjælper staten med at overholde loven!"

Ved både konkret og diskursivt at begrunde arbejdet i loven udnytter flygtningevennerne selve grundlaget for de statslige myndigheders legitime autoritet. Myndig-

hederne må nødvendigvis anerkende flygtningevennernes arbejde og resultater, uanset at de samtidig udfordrer og underminerer myndighedernes legitimitet og status.

Modsætning og spejlbillede

Undervejs i feltarbejdet blev jeg flere gange klar over betydningen af den dybt specialiserede viden og fornemmelsen for de detaljer, der i en asylsag kan være afgørende for sagens udfald. I en konkret sag blev genoptagelsesansøgningen blandt andet begrundet ud fra fejl i tolkningen af den pågældende flygtnings asylmotiv. Dette blev præcist beskrevet som "fejl i tolkningen, som det er sædvanen, når tolk 4939 har tolket". Den opsamlende erfaring hos de rutinerede flygtningevenner er altså i visse tilfælde så detaljeret, at de på forhånd kan udpege bestemte tolke som problematiske og inkompetente.

Et andet aspekt af den organiserede indsats blandt disse erfarne flygtningevenner kom til udtryk gennem brugen af specialistsprog. En humanitær opholdstilladelse kan søges og tildeles ud fra forskellige dele af Udlændingeloven. Flygtningevennerne skal derfor vælge mellem forskellige strategier afhængig af hvilken tilgang der synes mest frugtbar. En given strategi ville så typisk blive refereret til som "muligheden for at han kan få 9.2.4", hvor tallene refererer til Udlændingelovens paragraffer. På et af møderne blandt de rutinerede flygtningevenner fortalte en af sagsbehandlerene entusiastisk, hvordan en af de flygtninge vi havde hjulpet "havde fået 9.2.2", ligesom en anden sag var blevet afsluttet og han havde "fået 7.1".

Disse indforståede sproglige koder kan dels ses som et udtryk for hvor specialiserede flygtningevennerne er. Men mere interessant peger eksemplerne på er, at detaljerne i den succesfulde strategi er lige så vigtige og betydningfulde som selve afslutningen af sagen.

Denne specialiserede sagsbehandling fører til en massiv fokusering på "papirerne"; den enkelte asylsags dokumenter, proceduremæssige forløb og formelle argumenter. Det er i første omgang en logisk konsekvens af at flygtningevennerne opererer indenfor et større bureaukratisk reguleret asylsystem, hvor den eneste holdbare form for succes er en genoptagelse af sagen. Derfor fokuserer flygtningevennerne på mulighederne for at legalisere den afviste asylansøger ud fra et formelt juridisk grundlag. De rutinerede flygtningevenner engagerer sig i det bureaukratiske spil med en indforstået viden og en fornemmelse for effektivt at udnytte bureaukratiske procedurer og kategoriseringer. I forlængelse af denne strategiske indsats forfines og internaliseres deres fornemmelse for dette spil som en form for "bureaukratisk habitus". Dette kommer blandt andet til udtryk i de rutiner og procedurer, som bliver en del af den alternative, specialiserede asylsagsbehandling.

Et eksempel er princippet om "altid at skulle se papirerne først" for at kunne vurdere mulighederne for at hjælpe en afvist asylansøger. Gennem denne form for aktindsigt kan flygtningevennerne se, om der er reelle muligheder for at få asylansøgeren "over jorden", eller om det er ud-

sigtsløst at hjælpe og skjule vedkommende. Denne organisatoriske rutine står i skarp kontrast til det umiddelbare og spontane engagement, der præger mange flygtningevenners første indsats og hjælp til flygtninge under jorden.

Derudover er understregningen af papirernes betydning en markering af i hvor høj grad de specialiserede flygtningevenners indsats tager form efter et bureaukratisk ideal, hvor netop adskillelsen mellem viden og handling er afgørende i den rationelle forvaltning. Dette organisatoriske princip adskiller sig radikalt fra den meget umiddelbare og spontane entusiasme og bevægelse, der præger de fleste flygtningevenners første engagement i hjælpen til flygtninge under jorden. Mange beskrev sådanne første møder med desperate afviste asylansøgere som situationer, hvor de følte et stærkt behov for at handle uden tanke på alternative muligheder eller yderligere overvejelser.

Endelig betyder understregningen af behovet for at se papirerne for at kunne tage stilling, at flygtningevennerne kommer til at tage del i den fetisering af "papirerne" og den kollektive tro på deres betydning, der er så karakteristisk for det bureaukratiske felt som det eksempelvis er blevet beskrevet af Pierre Bourdieu. Dermed afspejler flygtningevennerne de bureaukratiske myndigheders rutiner og specialiserede procedurer, ligesom feltets betydning og logik reproduceres og lades med betydning. I den forstand er flygtningevennernes praksis et udtryk for bureaukratisk habitus, der i stor ud-

strækning transcenderer deres subjektive intentioner og projekter.

Magt, modstand og politisk deltagelse

Det er et helt centralt antropologisk tema at undersøge de sociale og kulturelle mekanismer, der reducerer subjekter til objekter. Netop en sådan mekanisme er et afgørende karakteristisk træk ved det bureaukrati, der i høj grad former moderne, demokratiske samfund som det danske, og som samtidig præger forskellige former for politisk deltagelse. Som mit materiale om danske flygtningevenner viser, findes netop de bureaukratiske mekanismer, der gør et menneske til "en sag" og reducerer et individs skæbne til et spørgsmål om "papirerne", selv blandt nogle af dette bureaukratis mest radikale modstandere.

Det paradoksale i alt dette er naturligvis, at flygtningevennerne gennem deres organisering og valg af strategier er en del af en proces, der reproducerer og reificerer hele det bureaukratiske embedsapparats autoritet, legitimitet og grundlæggende logik. Som sådan er flygtningevennerne på en og samme tid både Systemets modsætning og dets spejlbillede. ■

Læs mere i:

Bourdieu, Pierre (1990): *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.

Herzfeld, Michael (1992): *The Social Production of Indifference. Exploring the Symbolic Roots of Western Bureaucracy*. Chicago:

Chicago University Press.
Karstensen, David (2002): *Passion og professionalisme. En antropologisk analyse af flygtningevenner, der hjælper og skjuler flygtninge "under jorden" i Danmark*. Specialerækken 219, Institut for Antropologi, Kbh. Universitet.

DAVID CARSTENSEN
ER UDDANNET FRA INSTITUT
FOR ANTROPOLOGI,
KØBENHAVNS UNIVERSITET.
HAN HAR FORETAGET
FELTARBEJDE BLANDT FLYGT-
NINGEVENNER I DANMARK.

det FUNKTIONALISTISKE SAMFUND

KOMMENTAR

af ANNE KNUDSEN

INTEGRATION er efter min opfattelse simpelthen et funktionalistisk begreb. Det handler derfor om placering i samfundets "fungeren". Inden for denne teoretiske logik er et menneske eller en gruppe integreret i samfundet, hvis vedkommende indgår på en nyttig plads i samfundets reproduktion af sig selv.

Som enhver antropolog ved, er intet samfund udtømmende beskrevet ved en funktionalistisk analyse. Samfund er også refleksive; de er repræsentationssystemer; de har dialog, moral, "stemning", fornemmelse etc. De er altså også følelsesmæssige indretninger, sproglige og billedlige arrangementer. Det er i forhold til denne side af samfundet, "assimilation" foregår.

Når man taler om indvandre, skrider diskussionen konstant mellem de to aspekter af samfundet, og skønt der igennem årtier har været bred politisk enighed om ikke at kræve "assimilation", er der ingen tvivl om, at assimilation hele tiden har udgjort det underliggende krav; man er

først fuldt integreret i HELE samfundet, når man også er assimileret. På det seneste er denne position blevet politisk aktiveret med den logiske følge, at en hel del individuelle indvandrere og indvandrerorganisationer har følt sig foranlediget til at artikulere deres egen "anderledeshed" som irreduktibel og essentiel.

Efter min opfattelse ville det være nyttigt at fokusere på samfundsindretningen, som den foreligger, hvis man vil forstå - og måske endda medvirke til en løsning af - problemerne omkring integration. Skønt det nemlig er helt korrekt, at et samfund i sin helhed ikke kan reduceres til sin fungeren, kan man faktisk meningsfuldt anskue et moderne, demokratisk samfund som allerede er opdelt på en måde, der kan forstås i to teoretiske tempi.

Store dele af samfundet kan udmærket reduceres til "funktion". Det er i grove træk de dele af samfundet, der omfattes af vores lovkompleks, herunder særligt økonomien. Lovene, især hvad angår økonomiske forhold,

er systematisk tænkt i en funktionalistisk optik, allerede da de blev skabt. Man skal ikke følge lovene om kontrakter, aftaler, skat, moms, afbetaling, ejendomsret, den personlige bevægelsesfrihed osv. osv., fordi man føler, at de er rigtige. Man skal følge dem, selv om man føler, at de er urimelige, og at man ikke selv ville have fundet på dem. Deraf afhænger nemlig samfundets FUNKTION.

I forhold til denne funktionalistiske del af samfundet kan de allerfleste indvandrere sagtens integreres. Dette så meget desto mere, som den danske udgave af et fungerende, moderne samfund ligner andre udgaver af samme sag ganske betydeligt.

I samfund efter demokratiets indførelse er der trukket en grænse mellem det offentlige rum og det private rum. Demokratiet opfandt så at sige privatlivet - den del af livet, som ikke vedkommer det politiske og derfor heller ikke lovgiverne. Anskuelliggørelsen af dette er det forhold, at politiet skal have en dommerkendelse for at kunne gå inden for folks gadedør. På den private side af denne dør foregår hovedparten af det billedlige, sanselige, fornemmede og følte i vores samfund. Indvandrere er ikke de eneste, som har et mærkeligt privatliv. Det har også vegetarerne, kollektivisterne, de missionske, de alternative, sandomasokisterne, computerfreaksene, de intellektuelle og folk i whiskybeltet. Forudsætningen for, at de kan opretholde retten til i al privathed at være mærkelige, er at de i øvrigt overholder reglerne fra det offentlige rum. Betaler deres husleje, holder for

rødt, betaler skat og moms, undlader at stjæle og at slå på tæven. Straffen for de groveste overtrædelser af lovene er netop - berøvelsen af privatlivet. Det er det, fængsler repræsenterer. Man kan udmærket være velintegreret, samtidig med at man har de mest bizarre private adfærdsformer og trosforestillinger.

Det danske folk er som helhed funktionelt integreret og ikke assimilatorisk ensartet. Det eneste virkelig konforme, kulturelle rum i Danmark udgøres af den offentlige debat og de offentlige institutioner. Ulykkeligvis er netop institutionerne og debatten ofte de væsentligste indgange til samfundet for nyankomne. Og institutionerne er - lige så ulykkeligvis - tilbøjelige til at forveksle deres egen kulturelle omgangsform med den danske befolknings normer. Intet kunne være mere forkert. Det er derfor, vi stadig får bøger om, hvor mærkelige de er på Mors, i Vangede, på Ærø og i Sdr. Felding. Institutionernes liv ligner ikke de private liv, som omgiver dem; det udgør et særtilfælde af pseudo-privathed. Det er fuldkommen karakteristisk for dette skel, at økonomien har betydeligt lettere ved at integrere indvandre end både institutionerne og andre assimilatoriske privatliv. I de offentlige institutioner er der betydeligt længere mellem folk af anden etnisk herkomst, end der er på de private arbejdspladser og i etnisk danske familier. Der er procentuelt dobbelt så mange indvandrere mv. ansat i det private erhvervsliv, som der er i stat og kommune. Procenten af indvandrere med etnisk danske familiebånd er forsvindende lille.

Det peger på, at det økonomiske liv faktisk er funktionalistisk og derfor kan integrere på funktionalistisk vis. Og det betyder igen, at i det omfang, man kan få indvandrere væk fra institutionerne og over i økonomiske funktioner, tjener de hurtigt retten til et virkeligt, uassimileret privatliv. Ligesom det, resten af os har. ■

KOMMENTAR

ANNE KNUDSEN
er antropolog, Dr. phil.
og chefredaktør på
Weekendavisen.
Feltarbejde på Corsica
og i Italien.

INTEGRATION MED

Integration begynder med k: kærlighed. Så kort kan det siges.

KOMMENTAR

af KÅRE BLUITGEN

Flere gange hver måned er jeg ude på folkeskoler for at fortælle om min ungdomsroman "Bomuldens dronning", der foregår i Sydafrika under apartheidstyret. Jeg fortæller eleverne, at apartheid betyder adskillelse og er en racistisk teori om, at folk af forskellig race og kultur har bedst af, at holde sig for sig selv for at beskytte deres kulturelle identitet. Det skulle give de bedste betingelser for udvikling af alle grupperne.

Jeg fortæller dem også, at apartheid var en speciel ond udgave af racismen, fordi den havde regler, der strakte sig ind på kærlighedens område. Der var forbud mod, at gifte sig uden for sin gruppe og tilmed mod, at have sex med mennesker på den anden side af de racemæssige og kulturelle grænser. Jeg er nødt til at benytte mig af meget konkrete og pædagogiske eksempler på, hvad der skete, når kærligheden sprængte hadets lænker, og forening på tværs af disse grænser fandt sted, for danske børn bliver ofte skeptiske og overvejer, om

det hele nu er noget, jeg finder på.

Anderledes med nogle muslimske elever. Første gang jeg hørte en elev forsvare princippet om, at man ikke skal gifte sig uden for sin gruppe, var det mig, der blev yderst skeptisk. Hørte jeg rigtigt? Havde mit arbejde i kampen mod apartheid været forgæves, havde den danske solidaritetsbevægelses kamp overbevist nogle politikere, men ikke de unge - og så netop dem med minoritetsbaggrund? Kan kærligheden ikke overvinde de skel, mennesker har sat imellem sig?

Heldigvis opdager jeg også, at der er elever med udenlandsk baggrund, der nærmest hopper i stolen, når det går op for dem, at de er opdraget i apartheids ånd. Her er tale om elever som har læst min bog, fulgt foredraget med interesse og skrevet en fin analyse, for så pludselig at se sig selv inde i spejlet og få chokket. Nogle af dem vil givetvis en dag bryde gennem den cirkel af fremmedhad, de med ét erkendte var lagt omkring dem.

På gymnasier er eleverne så store, at de ofte har udviklet et forsvarsberedskab. Velargumenterende unge muslimer kan finde på at stille sig op og fremføre argumenter om, at ægteskab fungerer bedst inden for egen kultur. Eller at det simpelthen kun er tilladt på den måde ifølge Den Hellige Bog. Den moderne racisme henter ikke sine argumenter i biologien, men i religionen.

Jeg fortæller disse unge, at det er som at høre en båndoptagelse af de gamle sydafrikanske boere. Og at vi her er inde ved racismens kerne, nemlig troen på at end ikke kærligheden er fællesmenneskelig, at den skal reguleres inden for hudfarve, kulturel baggrund eller religion.

Det multikulturelle samfund (som i min ungdom hed det balkaniserede samfund) er et forsøg på at skrue tiden tilbage til stamkrigenes tid. Men det moderne livs vilkår er ikke at forsvare sin ret til en etnisk kultur, men retten til at bryde med sin etniske kultur. Ligesom det moderne menneskes religionsfrihed i høj grad dre-

jer sig om retten til frit at vælge religion. Først da kan vi begynde at tale om integration.

Endnu i dag kan man møde intellektuelle, der slår krøller på tunge og hjerne for at få forenet de to modsætninger: det multikulturelle samfund og integration. Og som beboer og far i et område som Indre Nørrebro kan jeg se, at lokalsamfundet udvikler sig i multikulturel retning og væk fra integrationen. Kærligheden kan bryde denne katastrofale udvikling. De polske piger blev vidunderligt integreret i Lollands høstakke. Herman Koppel beskriver på muntreste vis, hvordan hans mor lå i hans seng og skreg på jiddisch i dagevis, da han giftede sig med en goj, en ikke-jøde. Nu skal vi til det igen; denne gang med vores muslimske naboer. Vi gør det, for det er vejen frem. Lader vores unge være kærester med hinanden. Lader ikke kun drengene, men også vores piger få et liv med fester, sportsklubber og ferierejser med kammeraterne. Lader dem gifte sig med hinanden på tværs af religion, natio-

KOMMENTAR

KÅRE BLUITGEN

er uddannet folkeskolelærer og journalist. Han har skrevet flere romaner og har senest været aktuel med debattbogen "Til gavn for de sorte".

nalitet og hudfarve. Lader dem integreres i den moderne verden.

Og er der nogen, der ikke vil være med, minder vi dem om deres meningsfællers skæbne i Sydafrika: I har fremtiden bag jer. ■

“MIN KONE SKAL VÆRE...”

TRE FORTÆLLINGER OM ARRANGEREDE ÆGTESKABER

"Der var engang en prins, han ville have sig en prinsesse, men det skulle være en rigtig prinsesse. Så rejste han hele verden rundt, for at finde sådan en, men alle vegne var der noget i vejen, prinsesser var der nok af, men om det var "rigtige" prinsesser, kunne han ikke ganske komme efter, altid var der noget, som ikke var så rigtigt. Så kom han da hjem igen og var så bedrøvet, for han ville så gerne have en virkelig prinsesse." (H. C. Andersen, Prinsessen på Ærten)

af MIKKEL RYTTER

I eventyret må prinsen efter sin mislykkede søgen erkende to ting. For det første er det ikke altid så let at finde sig en prinsesse! For det andet skyldes hans manglende succes i høj grad ham selv. Det er nemlig ham, der vurderer, hvem der er, og hvem der ikke er, "rigtige" prinsesser.

Også i virkelighedens verden kan det være svært at finde sig en partner, som man kan blive gift med. På et eller andet tidspunkt i vores liv er vi alle prinsen (eller prinsessen), der ønsker os en partner, men vi har vidt forskellige måder at søge på. Nogle mennesker overlader det til de højere magter, andre jager i stigende desperation "den eneste ene", og andre igen mener, at det er tilfældighedernes spil, der afgør hvem af deres tidligere og kommende kærestes, de faktisk bliver gift

med. Endelig er der også nogle, der langt hen ad vejen lader fornuften råde og diskuterer valget af ægtefælle med deres forældre - denne sidste måde er det, der kaldes et arrangeret ægteskab.

I virkelighedens verden er det heller ikke alle, der kan "rejse hele verden rundt" for at finde sin prinsesse. Den nuværende VK regering fik nemlig sammen med Dansk Folkeparti, i hast inden sommerferien sidste år (2002), vedtaget en række nye regler for ægtefællesammenføring til Danmark. Lovændringerne vil ikke få nogen konsekvenser for de fleste "gammeldanskere". Vi vil forsat kunne gifte os på tværs af nationale grænser. Omvendt forholder det sig for unge med anden etnisk baggrund end dansk. De vil få endog meget svært ved at opfylde lovens strenge krav, og i praksis vil

det sandsynligvis betyde, at hovedparten af unge med anden etnisk baggrund end dansk fremover må gifte sig her i landet.

Med lovændringerne ønsker VK regeringen at lukke Danmarks grænser og forhindre yderligere indvandring. Integrationsminister Bertel Haarder har imidlertid flere gange påpeget, at ændringerne også er lavet for at forhindre arrangerede ægteskaber. Dette er interessant. For på trods af at der blandt forskere og i diverse rådgivningsorganer hersker stor uenighed om, hvad arrangerede ægteskaber reelt indebærer, så vælger regeringen at reagere på de simplificerede fremstillinger, der jævnligt bringes i mediernes. Her præsenteres arrangerede ægteskaber som en ubegribelig horribel praksis, hvor hjerteløse forældre tvinger deres børn ind i æg-

Foto af foredragsholder Frede Hansen, Mellempølsdal, Nordjylland

teskaber mod deres vilje - altså en praksis der ligger milevidt fra "danske" måder at vælge sin partner på!

I et forsøg på at komme bag om forsidehistorierne og undersøge hvorvidt et arrangeret ægteskab ikke også kan have et andet forløb, og om ikke der er fundamental forskel mellem et arrangeret og et påtvunget ægteskab, har jeg, i perioden fra september 2001 til marts 2002, interviewet 26 unge mænd med pakistansk baggrund om deres erfaringer med ægteskab og partnervalg. Under disse interviews blev jeg gentagne gange præsenteret for en udtalelse, der strider mod regeringens ønsker, idet mange unge forklarede: "Det kan være svært at finde en partner i Danmark, fordi der er så få at vælge imellem!".

Jeg vil i denne artikel forsøge at forklare (Bertel Haarder o.a.), hvad de unge mener med denne udtalelse, og hvorfor det er så svært at finde sin prinsesse i Danmark.

Hvad er et arrangeret ægteskab?

Der har været talt og skrevet meget om arrangerede ægteskaber. Alligevel indtræffer der jævnligt begrebsforvirring og misforståelser i den offentlige debat. Derfor vil jeg indledningsvis kort skitsere, hvad et såkaldt arrangeret ægteskab indebærer.

Både i Pakistan og blandt pakistanterne i Danmark er det arrangerede ægteskab den mest almindelige måde at finde sin partner på. Der er forskel på forløbet af et ægteskabsarrangement, alt efter om man er pige eller dreng, men

eftersom denne artikel udelukkende præsenterer emnet fra drengenes perspektiv, kunne et typisk arrangeret ægteskab hos en pakistansk familie i Danmark forløbe således:

Når den ældste dreng i familien er i 20'erne og ved at færdiggøre sin uddannelse, begynder han at tale med sine forældre om hvilke piger indenfor familien eller i deres omgangskreds, der vil kunne blive en god hustru for netop ham. Hans forældre har sandsynligvis allerede nogle konkrete forslag, ligesom drengen ofte vil have nogle piger i tankerne, som han finder attraktive på den ene eller anden måde. Hvis de når frem til en kandidat, som alle kan stå inde for, begynder en længere indledende fase. Forældrene sonderer terrænet og undersøger, hvorvidt pigen, men først og fremmest

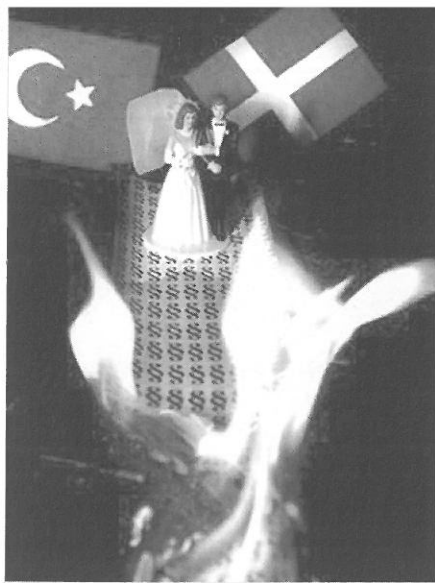

Foto Ulnik Pedersen, Jydske Vestkysten

hendes familie, overhovedet vil være interesseret i at indgå i et ægteskab. Først derefter kan et regulært frieri blive aktuelt. Konventionerne skal overholdes:

"Det er sådan, at hvis jeg selv finder en, så kan jeg ikke gå hen til pigens forældre (og bede om hendes hånd), fordi så vil jeg blive betragtet som et uopdragent skarn. Af hendes forældre og af mine forældre - det gør man ikke. Det er ikke en uskreven regel, det er en regel." Shahid 23 år.

I pakistanske familier er det forældrenes ansvar og pligt at få deres børn gift. Derfor har en ung mand brug for sine forældres hjælp og indflydelse, hvis "det skal gøres rigtigt". Årsagen til at arrangementet skal ske via forældrene er, at det ikke bare er drengen og pigen, der skal giftes. Et ægteskab etablerer en intim forbindelse mellem de respektive familier, og derfor er det et spørgsmål, der involverer alle i familien.

Shahid, der udtaler sig ovenfor,

er 23 år og bor hjemme hos sine forældre. Han er færdiguddannet og har fået fast arbejde. Både hans storesøster og storebror er gift med ægtefæller fra Pakistan. Shahid har derimod besluttet (belært af sine søskendes ægteskaber), at han vil giftes med en pakistansk pige fra Danmark, og sammen med sine forældre er han i gang med at undersøge, hvilke muligheder der er. De har indtil nu ikke haft held med deres forehavende, men Shahid er fortrøstningsfuld og håber, at det vil lykkes.

Eksemplet med Shahid ligger indenfor det brogede spektrum, der kaldes arrangerede ægteskaber. Dels fordi hans forældre deltager aktivt i udvælgelsen af hans kommende ægtefælle og etablerer forbindelsen til hendes familie, og dels fordi Shahid accepterer og respekterer deres deltagelse, da de har større erfaring i disse spørgsmål end han selv.

Hvad nu hvis man selv finder en pige?

Hvis man er en ung mand med pakistansk baggrund og gerne vil giftes med en pige med samme baggrund her i Danmark, er der en række forhold, som man må tage højde for.

For det første er der rent numerisk et begrænset antal personer af det modsatte køn. Ifølge Danmarks Statistik var der den 1. januar 2002 i alt 7724 personer med pakistansk baggrund i alderen 15-35 år i Danmark. Heraf er ca. halvdelen af det modsatte køn,

men mange er jo allerede gift og er derfor ikke potentielle ægtefæller. Så rent numerisk er udvalget begrænset.

Dertil kommer traditionen purdah, der i varierende omfang praktiseres i Pakistan, og som indebærer, at drenge og piger adskilles når de kommer i puberteten. I Danmark er purdah ikke institutionaliseret i det offentlige rum, da fx uddannelsessteder jo ikke er kønsopdelte. Alligevel er det kutyme blandt pakistanere i Danmark, at mænd og kvinder ved religiøse eller kulturelle arrangementer holdes adskilt. Det samme gælder under mere private forhold i hjemmet. Får en familie gæster, sidder kvinderne ofte i et lokale og mændene i et andet. Af samme grund omgås drenge og piger heller ikke i fritiden, med mindre de har en konkret opgave, som fx. lektier, at løse sammen. Generelt har man som ung mand ikke social omgang med pakistanske piger, hvilket besværliggør tingene:

"De (mine forældre) leder jo med lys og lygte, og det prøver jeg også selv. Men det er ikke så nemt, for jeg er lidt genert hvad angår piger ... altså ok, hvis det var en dansker, så havde jeg overhovedet ikke været genert, men det er meget mere svært med en pakistansk pige, for der skal man jo passe på med, hvad man siger og ting og sager. Så det vil være meget svært." Shahid 23 år.

Shahid føler sig usikker i selskab med pakistanske piger. Dels fordi der er så mange konventioner omkring, hvad man må og ikke må, og dels fordi han betragter pakistanske piger som potentielle ægtefæller, hvilket ikke er tilfældet med de danske piger, han kender.

Det er dog langt fra alle, der har det som Shahid! Problemet ved selv at finde sin ægtefælle er imidlertid ofte, at forældrene ikke kan eller vil acceptere børnenes valg. Det var tilfældet for Amir.

Amir er i dag 26 år. Da han var i starten af 20'erne, havde han fundet en pakistansk pige i Danmark. De havde besluttet, at de gerne ville giftes, men da Amir foreslog hende som en mulighed for sine forældre, opstod problemet: "Jeg (havde) en pakistansk kæreste et år ... kæreste og kæreste det ... altså vi kunne godt lide hinanden. Vi var aldrig sammen seksuelt eller noget, men vi kunne virkelig godt lide hinanden, og vi håbede på, at det kunne blive os to, men i Pakistan der har de nogle ... altså de kører stadigt med kastesystemer, og desværre var det således, at hendes kaste den var lavere end vores, og det gjorde, at vi ikke kunne blive gift med hinanden, fordi vi tilhørte to forskellige kaster." Amir 26 år.

Amirs problem med kastesystemet går igen i mange fortællinger. I Pakistan fungerer kaste, eller zaat som det hedder på punjabi, som et etnisk klassifikationssystem, idet man ved fødslen tildeles samme zaat som sin far. Navnet på en zaat oplyser, hvilken klan en person tilhører, det fortæller hvilket geografisk område pågældende familie kommer fra, samt hvilket erhverv de traditionelt har bedrevet (om de er jordejere, tømrere, smede, musikere, osv.). Zaat er altså noget, man deler med en gruppe af mennesker, og som adskiller én fra andre grupper.

Forældrene til de tre unge i denne artikel er født og opvokset i Pakistan, og de er derfor bekendt med og influeret af alle de

gode sider ved zaat systemet. For dem er det nærmest utænkeligt, at deres børn skal giftes med en fra en "fremmed" zaat. Omvendt har børnene, der er født i Danmark, ofte ikke andet forhold til zaat end hvad deres forældre har fortalt dem. Sådan er det for Amir. For ham er det ligegyldigt, om hans kæreste er fra den ene eller den anden zaat. Alligevel bliver resultatet, at hvis han vil have pigen, så må han bryde forbindelsen til sine forældre:

"De unge i dag de går ikke så meget op i det (zaat), men det gør de ældre [...] så efter kort tid der besluttede vi os for, at vi ikke ville sære vores forældre ved bare at flytte et eller andet sted hen, så vi stoppede vores forhold, og efter et stykke tid tog jeg så ned til Pakistan." Amir 26 år.

Den sidste af de unge mænd, der bidrager til denne artikel, er Nazir. Også han fandt en pige, som hans forældre havde svært ved at acceptere, men alligevel stod han ved sit valg. Nazir er i dag 25 år og bor sammen med sin kone og deres datter. Hans kone har tyrkisk baggrund. De mødte hinanden på deres videregående uddannelse, hvor de gik på samme årgang. De forelskede sig og besluttede sig for, at de ville have hinanden. Hans forældre havde imidlertid andre planer:

"Min mor [...] havde lige spurgt mig, en uge før hun tog til Pakistan, om hun skulle finde en pige til mig. Og der svarede jeg: Nej, det behøver du ikke at gøre, og så tænkte hun ikke mere over det. Men så da min mor kom tilbage, da fortalte min far: ham her han har fuldstændig andre planer, han vil giftes med en tyrker! Og så gik min mor amok, og så gik min far

amok, og sådan gik det i et halvt til et helt års tid, men så til sidst der [...] stod jeg selv for mit bryllup, og sagde: Ved I hvad, enten er det på min måde, og ellers så kan I lade være med at komme. Så jeg fastsatte en dato og sagde: Det bliver denne her dato, har I tænkt jer at komme, så kom, og hvis ikke så ses vi bagefter, og så kan I hilse på min kone." Nazir 25 år.

Nazirs forældre havde truet med, at hvis han valgte pigen, så ville de ikke længere have noget med ham at gøre. Alligevel accepterede de nødtvungent ægteskabet. Dog kun fordi den Imam, der skulle foretage vielsen, forklarede forældrene, at hvorvidt pigen havde pakistansk eller tyrkisk baggrund var underordnet. Så længe hun var muslim, var der fra en religiøs synsvinkel absolut intet forkert i deres ægteskab.

I valget mellem pigen de selv har fundet og deres forældre, vælger Amir og Nazir forskelligt. Mange vil måske (fra en "dansk" vinkel) mene, at Amirs fravalg af kærligheden er mærkeligt. Men fra en pakistansk synsvinkel er det Nazir, der træffer det utraditionelle valg ved at gifte sig på trods af sine forældres ønsker. Mange (inklusive Amir) oplever slet ikke valget mellem deres forældre og pigen, de selv har fundet, som et reelt valg. Men hvorfor ikke?

Hvor skal vi bygge og hvor skal vi bo?

Den måske vigtigste årsag til at forældrene har så meget at sige i spørgsmål om børnenes ægteskab, er den pakistanske tradition med at bo sammen i storfamilier. Mange bor i virilokale hushold, hvilket betyder, at et nygift par flytter ind og bor hos mandens fa-

milie. Derfor er det vigtigt, at ikke bare drengen, men også hans forældre kan bo sammen med pigen. Årsagen til at man bor hos forældrene er, at det er en voksen søns ansvar at tage sig af sine forældre.

"Man siger i Pakistan, når en dreng bliver født: Han bliver i fremtiden sin far og mors arme og ben, dvs. sådan som de har opdraget ham. Ligesom de passede ham, da han var lille, på samme måde bliver de selv som børn, når de bliver ældre ... Jeg kunne ikke finde på at flytte for mig selv." Shahid 23 år.

Det er således en drengs pligt at tage sig af sine forældre, når de bliver gamle. Plejehjem betragtes ikke som en regulær mulighed. Ideen med at gemme sine gamle forældre væk på dertil indrettede institutioner forekommer alle, jeg har talt med, uhyrlig og utænkelig. Så vil man hellere påtage sig sit ansvar og passe dem i hjemmet. Da det er så dybt følt at påtage sig et ansvar for sin familie, forekommer Amirs valg ikke længere så absurd. Han oplevede aldrig det at fravælge sine forældre som en reel mulighed:

"Jeg var faktisk ligeglad med mig selv, for jeg syntes bare, at jeg mistede alt, og jeg tænkte: Ok, jeg nedprioriterer mig selv! Det vigtigste for mig det er, at jeg prioriterer mine forældre, for de har gjort så meget for os (ham og hans søskende), så nu må jeg gøre noget for dem." Amir 26 år.

Med at "nedprioritere sig selv" refererer Amir ikke bare til, at han vil opgive sin kæreste, men også at han efterfølgende tager til Pakistan og gifter sig med en kusine på sin mors side. En pige der lever op til hans forældres forestilling om en god svigerdatter ved bl.a.

at kunne hjælpe til i husholdningen og med årene overtage styringen af hjemmet.

Modsat valgte Nazir at flytte sammen med den pige, han selv havde fundet. På grund af uenighederne internt i familien, da de blev gift, var det aldrig på tale, at de skulle bo hos hans forældre. Nazir har dog i dag tæt kontakt til sine forældre. Samtidig har hans yngre brødre påtaget sig forpligtelsen og ansvaret for forældrene i hjemmet. Med fravalget af det virilokale hushold har Nazir imidlertid mistet en række af dets privilegier, fx støtter hans familie ham ikke længere økonomisk. Så for at kunne forsørge sin lille familie har Nazir indstillet sin uddannelse og er begyndt at arbejde.

Hvem er "rigtige" prinsesser?

For mange pakistanske familier fungerer et ægteskab som et statement. Alt efter hvilken pige man finder til sin søn, tilkendegiver familien overfor omverdenen: Sådan er vi, dem er vi!

I et arrangeret ægteskab kan en dreng ikke komme uden om sine forældres indflydelse, hjælp og autoritet. Og han må acceptere, at de også har præferencer vedrørende hvilken pige, de ønsker at få ind i familien. Præferencer der måske er anderledes begrundet end sønnens. Faktisk er der i mange familier divergerende opfattelser af, hvilken pige der er en "rigtig" prinsesse - og dette kan skabe konflikter.

For alle tre fortællere gælder det, at deres forældre helst så dem gift med en pige fra Pakistan. Det skyldes, at forældrene i bund og grund er meget usikre på fremtiden. Men hvis de (som i Amirs tilfælde) kan få sønnen gift med

en pige fra en velanset familie evt. deres egen familie i Pakistan, da mener mange forældre sig relativt sikre på, at de får en god svigerdatter, som kan holde sammen på husholdet, når de selv bliver ældre. At få sin søn gift i Pakistan er derfor en strategi til at kapere sin usikkerhed i forhold til fremtiden som gammel i Danmark.

En anden væsentlig grund til at mange forældre foretrækker svigerdøtre fra Pakistan, er at de mener, at piger med pakistansk baggrund i Danmark er meget prægede af danske familiemønstre og omgangsformer. Det er fx en udbredt opfattelse, at pakistanske piger herfra er "rapkæftede", at de vil gøre karriere, at de ikke vil acceptere arbejdsfordelingen i hjemmet, eller at de måske slet ikke vil bo sammen med svigerfamilien - hvilket sikkert er rigtigt i mange tilfælde!

Hvis forældrene (som i Shahids tilfælde) accepterer at søge efter en svigerdatter i Danmark, så kræver det sociale kompetencer for at få et ægteskab arrangeret. Familien skal have et stort netværk af bekendtskaber for at kunne finde en pige, som både drengen og hans forældre kan blive enige om. Men vigtigst af alt kræver det tålmodighed. Shahid har allerede været søgende i et par år, og hans forældre har en enkelt gang afgivet et ægteskabstilbud til en familie i deres omgangskreds. De afslog imidlertid tilbuddet, fordi deres datter skulle giftes med én fra familien i Pakistan. Efter et sådan afslag må de starte helt forfra. Og når man hver gang måske skal bruge måneder eller år på at skabe så tæt et forhold til en anden familie, at et ægteskabstilbud bliver realistisk, så

kan enhver regne sig frem til, at man ikke skal "satse" på den forkerte alt for mange gange i træk. En 20-årig pakistansk fyr, jeg interviewede, sammenfattede dette dilemma og sagde med et grin: "Det er helt ufatteligt. Det vil sige, at hvis jeg regner med at blive gift som 25-årig, så skal jeg faktisk til at gå i gang nu!"

En familie, der får afslag på deres frieri, risikerer endvidere at blive stillet i et dårligt lys blandt andre pakistanere i Danmark. Det er altid mistænkeligt, når nogle får et afslag, og hurtigt går snakken: Hvad mon der egentlig var galt med ham eller hende, siden forbindelsen blev afbrudt? Derfor resulterer mislykkede ægteskabsarrangementer ikke kun i bristede hjerter, men ofte også i social stigmatisering af hele familien.

Men en ting er, hvad forældre kan og skal gøre, noget andet er, hvorfor drengene selv har så svært ved at finde en ægtefælle i Danmark. Der er som nævnt en række faktorer, der spiller ind. 1: Rent numerisk er der ikke så mange ugifte piger med pakistansk baggrund i Danmark. 2: Det er kutyme med en vis afstand mellem drenge og piger. 3: Forældrene modsætter sig ofte ægteskaber på tværs af zaat. 4: Drengene kan ikke kun tænke på dem selv, men må også lede efter en pige, der vil kunne leve sammen med deres forældre. Det er et kompliceret regnestykke at få til at gå op, og hvis man fastholder, at alle disse kriterier skal opfyldes, kan det blive endog meget svært at finde en pige!

Shahid vil gerne giftes med en pige, der har samme baggrund og opvækst som han selv. Samtidig er han helt afklaret med, at hvis det

mislykkes for ham og hans familie at finde en ægtefælle i Danmark, da bliver Pakistan en nødløsning, fordi: "Dernede er der så mange at vælge imellem!". Så i stedet for at udvide gruppen af potentielle prinsesser i Danmark, foretrækker han det sikre valg i Pakistan.

Amir derimod er blevet skilt fra sin pakistanske kone. Deres ægteskab kom aldrig til at fungere, og selvom de prøvede et par år og fik et barn sammen, så han ingen anden udvej end at lade sig skille fra hende. Han bor i dag sammen med en dansk kæreste:

"Jeg regner med og håber også, at jeg bliver gift igen, og får nogle børn ... æh ... om det så bliver med en dansker, eller en der bor her (læs: pakistansk pige der bor her) eller med en dernede fra, det er sådan set lige meget. Det er nogle helt andre kriterier, jeg går efter." Amir 26 år.

Selvom han bor sammen med en dansk kæreste, så er han endnu ikke afklaret omkring, hvorvidt hun kan blive en rigtig prinsesse for ham - men muligheden eksisterer! Amir forklarer efterfølgende, at de "helt andre kriterier", han taler om, er, at han ikke igen vil giftes, uden at der er følelser involveret. Det har han prøvet, og det fungerede ikke for ham.

Nazir har med sit valg af en pige med tyrkisk baggrund udvidet kategorien af potentielle ægtefæller. Parret giftede sig på tværs og på trods af deres nationale baggrund. Således er de forgangseksempel for den mere religiøse ud-

Pakistansk brud, copyright Plan Danmark

lægning af ægteskabet, hvor en muslim er en muslim uanset nationalitet, zaat eller andet. Derudover har de været med til at rokke ved forestillingen om forældrenes ubestridelige autoritet i spørgsmål omkring ægteskab. For når én ung mand pludselig viser, at man selv kan vælge, kan andre måske også få den ide:

"Det der sker i dag, det er, at min families omgangskreds de venter bare på, at vi to bliver skilt, fordi så kan de sidde og sige: Det der med kærligheds ægteskaber det holder ikke, det skal være et arrangeret ægteskab." Nazir 25 år.

Er vi i grunden så forskellige?

De tre unge mænd i denne artikel præsenterer nogle forklaringer og motiver til partnervalg og ægteskab, der måske virker fremmede for mange majoritetsdanskere. Men mon ikke de fleste af os all-

gevel har mere eller mindre udtalte præferencer, når det gælder valget af ægtefælle? Ender vi ikke ofte med at gifte os med personer af samme højde, drøjde, alder, uddannelsesniveau / erhverv, religion, interesser, nationalitet samt fra samme egn eller by som os selv? Forskellen er for mig at se, at i et arrangeret ægteskab må alle disse præferencer udtrykkes og diskuteres på forhånd, inden man tager kontakt til en pige og hendes familie. Hvorimod det for majoritetsdanskere ofte er nogle mere implicite kriterier, nogle fornemmelser man tager med sig i byen, hvis man er på udkig efter en kæreste og måske kommende ægtefælle. Der er måske forskel i måden, hvorved Shahid, Amir, Nazir og jeg selv søger efter en ægtefælle, men set i bakspejlet er logikken samt resultatet langt hen ad vejen det samme. Vi har alle forestillinger om, hvem der er "rigtige" prinser eller prinsesser for os. Og ligesom vi kategoriserer andre på denne måde, bliver vi også selv vurderet og kategoriseret som rigtig eller forkert, god eller dårlig, acceptabel eller uacceptabel, osv. - disse vurderinger er uundgåelige og foretages konstant i social interaktion mellem mennesker.

Danmark er, og vil i fremtiden videreudvikle sig som, et multikulturelt samfund. I et sådan samfund skal der være plads til forskelligheden. Uden at berøre de problemer der vitterligt kan være ved arrangerede ægteskaber, vil jeg plædere for, at det arrangerede ægteskab bør være en legitim og accepteret måde at finde sin ægtefælle på, hvis det er det man ønsker, i fremtidens Danmark.

Med stramningen af reglerne for ægtefællesammenføring tvinger VK regeringen og Dansk Folkeparti unge med en anden etnisk baggrund end dansk til at finde deres partner i Danmark, uagtet at de måske er forelskede på tværs af nationens grænser. Regeringen forsøger hermed ved lov at gennemrumfe nogle forandringer i "de andres" ægteskabsmønstre. Det mener jeg ikke, er måden at gøre tingene på i et samfund, hvor alle borgere burde tildeles samme rettigheder og forpligtelser. Det er uanstændigt at lave love, der sigter mod at regulere hvorvidt nogle må, og andre ikke må, gifte sig på tværs af nationens grænser.

I stedet burde de respektive politikere have betragtet spørgsmålet ud fra et historisk perspektiv. Så ville de erfare, at partnerpræferencer og ægteskabsmønstre forandrer sig hele tiden. Denne artikel giver netop eksempler på sådanne forandringer. For ved at gifte sig med sin kusine i Pakistan, traf Amir måske nok det valg, der var det gængse blandt unge mænd med pakistansk baggrund i Danmark for bare 10 år siden.

Men de tre fortællinger illustrerer også, hvordan unge mænd med anden etnisk baggrund end dansk fortsat vurderer og revurderer hvilke piger, der kan blive en passende ægtefælle for netop dem. De accepterer ikke bare en vilkårlig pige, som forældrene har fundet til dem i deres første hjemland.

Et historisk perspektiv viser endvidere et stigende antal skilsmisser blandt pakistanere i Danmark. Få år tilbage var det

nærmest utænkeligt at blive skilt. Og selvom skilsmisseprocenten blandt pakistanere ligger betragteligt lavere end gennemsnittet af befolkningen, så bliver skilsmisse stadig mere almindeligt. Faktisk i en sådan grad, at flere af dem jeg har interviewet, med et glimt i øjet har sagt: "Måske er vi pakistanere faktisk ved at blive danske ..."

Epilog

Afslutningsvis vil jeg ønske de tre fortællere al mulig held og lykke fremover med deres ægteskaber. Jeg håber, at Amir vil få afklaret med sig selv, hvorvidt hans nuværende kæreste, kan blive hans kone. At Nazir og hans kone aldrig vil komme til at opfylde omgangskredsens forhåbninger. Endelig vil jeg krydse fingre for, at Shahid og hans familie vil finde en "rigtig" prinsesse i Danmark, og at de må leve lykkeligt til deres dages ende... ■

MIKKEL RYTTER

ER UDDANNET FRA
INSTITUT FOR ANTROPOLOGI,
KØBENHAVNS UNIVERSITET.

INTEGRATION I PRAKSIS - TO DANSKE BØRNEHAVER

Tahani (til Niels): Hedder du Niks?

Arkin: Nej, han hedder da Nins.

Niels: Jeg hedder altså Niels.

(Uddrag fra feltnoter 1. oktober 2002)

Som ofte nævnt er al begyndelse svær, ikke mindst i den sociale verden, når man skal lære hinanden at kende. Det tager tid at finde ud af, hvem hinanden er, og hvordan man skal kommunikere og interagere med hinanden. Det følgende er baseret på et feltprojekt jeg gennemførte som studerende ved Århus Universitet. Mit mål var at beskrive mødet mellem en dansk og en ikke-dansk gruppe børnehavsbørn. Jeg vil undersøge, hvordan to grupper uden kendskab til hinanden og med meget forskellig baggrund fandt ud af at være sammen - eller om de overhovedet kunde finde ud af det.

af SARA KRUSE

Det er en kendsgerning, at der i dagens Danmark lever tosprogede børn med en meget begrænset kontakt til verden uden for deres lokalområde og til danskere. På baggrund af dette vedtog Århus byråd i 1998 en målrettet indsats for tosprogede børn. Denne integrationsplan indebar bl.a., at en børnehave udelukkende med tosprogede børn blev pålagt et busprojekt. I januar 2002 blev en gammel sporvejsbus, ombygget efter børnenes behov, indviet i børnehaven Svalen. Herefter fik institutionen i foråret 2002

etableret kontakt til en dansk venskabsbørnehave. Formålet med bussen er at gøre kontakten til verden uden for Gellerup bedre og muliggøre møder med den danske venskabsbørnehave. Bussen er stort set ude at køre hver dag og mødes en - to gange om ugen med den danske venskabsbørnehave.

De to grupper børn, syv børn fra Svalen (en tyrkisk dreng, en arabisk dreng og fem arabiske piger) og to pædagoger (heraf er den ene chauffør) og fem børn fra venskabsbørnehaven (fire danske

dreng og en arabisk pige) og to pædagoger kører alle til en fælles aktivitet. Udflugtsmålene er skov, strand, forlystelsessteder, naturhytter, Børnenes Hus og lignende. Målet er, at børnene gennem leg og venskab tilegner sig en større forståelse for "de andre" i samfundet. Busprojektet, hvor tosprogede børn oplever verden uden for lokalområdet sammen med danske børn, er det første af sin slags i Århus kommune, muligvis i hele Danmark. Derfor er det interessant at se, hvordan to hold børn med forskellig baggrund møder

hinanden, og forsøger at etablere en fælles forståelsesramme.

Mit første indtryk af felten var meget positivt. Jeg var lidt benøvet over at få lov til at køre i denne flot malede bus, med børnetegninger på siden og flag foran, ligesom på Dronningens fødselsdag. Inde i bussen var der lige så flot indrettet med køkken og toilet, og alle passagererne var nogle søde børn. Men med hensyn til mit feltprojekt var jeg noget skuffet, jeg syntes ikke rigtig, der skete noget. Denne skuffelse led jeg noget under, indtil jeg fandt ud af, at der faktisk var sket noget, bare ikke det, jeg havde forventet, der ville ske.

Positioner i fællesskabet

Generelt kan det siges, at børnene, når de er samlet, tilbringer mest tid sammen med børn fra deres egen børnehave. Det dominerende sprog er dansk, mens arabisk fortrinsvis bliver brugt til private hyggestunder uden danske børn eller voksne. Når de to børnehaver er samlet, udgør de alligevel et fællesskab, og børnene indtager forskellige sociale positioner i forhold til hinanden. De sociale positioner børnene imellem kommer til udtryk gennem sociale aktiviteter. For at indkredse, hvad slags aktiviteter der her er tale om, vil jeg benytte mig af Eva Gulløvs be-

greb "fokusaktivitet". Hun beskriver en fokusaktivitet som en handling eller bevægelse, der tiltrækker sig andre børns opmærksomhed og danner grundlag for et (verbalt eller nonverbalt) samspil.

ger. De enkelte børns handlinger har ikke samme tiltrækningskraft som disse samspil, og børnenes forskellige sociale positioner i fællesskabet bevirker, at ellers identiske handlinger fortolkes forskelligt.

Svalens ombyggede og flot dekorede sporvejsbus. Foto Sara Kruse

Eksempelvis er det blot en aktivitet, når et barn rutsjer eller kaster sten i vandet, men i det øjeblik et eller flere andre børn ser det og slutter sig til den samme aktivitet, bliver det en fokusaktivitet.

Meget af den kontakt, de to grupper børn har til hinanden, er fokusaktiviteter, hvor børnene responderer på hinandens handlinger.

I samværet med andre børn trækker det enkelte barn på sine sociale erfaringer og sin fornemmelse af egen position i forhold til de andre børn. Følgende eksempel viser, hvordan sociale positioner er forskellige, hvilket medfører at nogle udtalelser bliver bedre modtaget end andre.

Vi er ude ved en naturhytte i

en skov. Vi har lige siddet inde i hytten og spist pølsehorn med ketchup af paptallerkener. Nu står børnene uden for hytten for at se, hvordan man skærer sten over; inde i hytten er der to hunde.

må de ikke, hvorpå de i stedet for går ind i hytten og ser på hundene. Hundene er ved at slikke ketchup af tallerkenerne, som ligger foran brændeovnen.

Mads: Er dens livret måske tallerken?

Nazeh: Nej, der er ketchup.

Emil: Den spiser dem (tallerkenene).

Nazeh: Den spiser hals (de andre kigger på ham, som om han er dum).

Anders: Det er ketchup den spiser.

Emil: De er glade.

Mads: Jeg ville ønske jeg kunne besøge Mackie (hans egen hund).

Anders: Er den ikke sjov?

Mads: Aj, det er dens røv.

Anders: Der er den igen (røven).

Oliver: De er godt nok søde.

Nazeh (lidt hånligt): Hvorfor bliver I bange? (de andre drenge viger tilbage, når hundene kommer for tæt på).

Samvær med andre er præget af afprøvning af nye ideer. Det er imidlertid forskel på udfaldet af de nye ideer alt efter hvem, der bringer dem på banen. Mads og Nazeh forsøger for eksempel begge at tage initiativ til fokusaktiviteter, men Mads har en stærkere position end Nazeh. Når Mads siger at hunderne spiser tallerken og Nazeh korrigerer ham, afvises Mads' ide ikke, selv om den er absurd, og Nazehs mere fornuftige forslag (at det er ketchup, der spises) accepteres ikke før Anders gentager den og gør den til sin egen. I mellemtiden har Nazeh forsøgt sig med en anden ide, lige så absurd som tallerkenerne (at hundene spiser "hals"), men denne bliver pure afvist. Modsat, når Mads forsøger at bringe sin egen

hund på banen, er dette for fjært fra de andres erfaring til at vække interesse. Med sit spørgsmål åbner Anders alligevel for en fortsættelse, som Mads kan benytte til at vende samtalen mod et tema (hundenes numser) som de andre accepterer. Nu er Nazeh imidlertid trængt så langt ud i randen af fællesskabet at han forsøger at håne det.

Men ingen svarer ham. De andre drenge taler videre om hundenes spisning og numser. Nazeh står blot og betragter hundene. Efter et stykke tid sætter alle drengene sig ned på træstubbene rundt om brændeovnen. Alle sætter sig længst til venstre, på nær Nazeh der sætter sig yderst til højre, helt alene.

Et andet eksempel på børnenes forskellige muligheder for at starte en fokusaktivitet, finder vi på stranden. Nazeh henvender sig til Oliver og Emil: "Se her", hvorpå han kaster en sten i vandet. Oliver og Emil kigger, men der kommer ingen respons. Wafaa og Isra kommer til og begynder at kaste sten i vandet, Oliver og Emil slutter sig hurtigt til dem og begynder ligeledes at kaste sten i vandet. De griner alle fire og udvider, under stor morskab, fokusaktiviteten til at gå tæt på vandet og styrte tilbage, når der kommer en bølge. Nazeh har fortrukket sig og står et stykke væk og kigger på.

Dette eksempel viser, at det ikke har nogen betydning, hvilken børnehave man kommer fra for at få positiv respons fra de andre, men at det er de sociale positioner, der betyder noget for udfaldet af nye ideer. Nazehs position er i udgangspunktet for svag til at skabe grundlag for accept, men når Wafaa og Isra tilslutter sig

ham, følger også børnene fra den anden børnehave med. Børnene indtager ikke blot forskellige positioner i forhold til aktiviteterne, men først og fremmest i forhold til hinanden.

Følelse for spillet

Som vi så i ovenstående eksempler har børnene forskellige sociale positioner, der knytter sig til deres person, deres aktiviteter og deres forhold til hinanden. Men mellem børnene er der også en form for spilleregler, som er med til at regulere adfærden. Spilleregler, eller adfærdsformer, er ikke juridiske regler som børnene underlægger sig, men er socialt grundlagte måder at interagere på.

Den franske sosiolog og antropolog Pierre Bourdieu taler om at have en "følelse for spillet", en praktisk viden og kompetence som sætter individet i stand til at handle i og forstå bestemte situationer. "Følelse for spillet" tilegner man sig gennem erfaring med "spillet", da man er nødt til at handle på fællesskabets præmisser. At følge spillereglerne for interaktion fordrer ikke den store refleksion, hvis man er fortrolig med spillet og dets deltagere. Dog er spillereglerne ikke statiske. Når to grupper bliver sat sammen, bliver spillereglerne sat på prøve, da børnene har forskellige erfaringer og viden. Gennem samtaler og interview fik jeg ofte at vide, at de tosprogede børn, især i begyndelsen, havde overtrådt grænserne, eller spillereglerne, hos de danske børn. Den første sætning jeg hørte mellem de to hold børn, var Emil, der råbte "hold op med at skubbe" til nogle

af de tosprogede børn, da vi steg ud af bussen. Men "følelse for spillet" giver sig ikke kun udslag i om børnene kan opføre sig efter de uskrevne regler, men har også betydning for, hvordan de interagerer i fokusaktiviteter eller imaginære lege.

Nede på stranden samler Emil, Mads og Anders sten. De laver en købmandsforretning, hvor de kan købe og sælge sten. Arkin samler også sten til købmandsforretningen. På et tidspunkt kommer han med en lille bunke sten og siger til Anders, der er købmanden: "Vil I lege med mig, så må I få de her sten?", hvortil Anders svarer, "det er da det, vi gør".

Dette eksempel viser klart, hvordan børnene kan have forskellig "følelse for spillet", selv om de er med i det samme spil. Anders, Mads og Emil er vant til at lege med hinanden, og har hurtigt, uden at diskutere det synderligt, udvidet stenindsamlingen til en købmandsleg. Arkin har ikke været i stand til at følge denne udvikling, selv om han i princippet er en del af den. Deltagelse i en leg fordrer, at børnene handler i overensstemmelse med de betydninger og referencer, der er i legen, og at de er "rutinerede" i at lege på en bestemt måde. Desuden skal de være i stand til at modtage de beskeder, der bliver sendt i legen. Det er vigtigt at opfatte de små tegn i legen, der bevirker at den ændrer indhold.

En persons "følelse for spillet" er ikke ufejlbarlig, og er ulige fordelt mellem spillets deltagere. Desuden har børnene forskellig viden og kompetence og derfor ulige muligheder for at være akti-

ve medspillere. Dette kan følgende eksempel illustrere.

Oliver, Emil, Weam, Saad, Chaima og jeg sidder rundt om bålet. **Oliver til Emil:** Jeg vil være en røgdykker (Weam kigger interesseret på ham).

Oliver: Nej, se det er en vulkan i udbrud (han peger på bålet).

Emil: Og der flyder lava ned.

Oliver: Der er gået ild i vulkanen, så den falder sammen. Skal vi ikke lege det Emil?

Emil: Jo, og så leger vi, vi er på et bjerg.

Weam, Saad, og Chaima sidder og kigger på Oliver og Emil, men siger ikke noget. Oliver og Emil taler videre om røgdykkere, vulkanen og ilden, og om hvad de skal lege.

Oliver: Når røgen kommer skal jeg vælte (bagover).

Niels: Så dykker vi.

Oliver: Skal vi ikke sige at det var lavaen, der røg?

Saad er begyndt at tegne i min notesbog, han viser mig en tegning, der umiskendeligt minder om et menneske. Han fortæller mig, at det er en vulkan.

Sara: Hvad er det? (jeg peger på ørene).

Saad: Det er de der huller i vulkanen.

Sara: Hvad er det? (jeg peger på benene).

Saad: Benene.

For at være med i sociale aktiviteter skal børnene ikke blot have en fornemmelse for, hvad der foregår, en "følelse for spillet", de skal også forstå referencerammen og kende den pågældende terminologi. Saad viser et forsøg

på at lære et nyt begreb for der ved at kunne være en del af legen.

Venskaber

Formålet med busprojektet er at åbne for venskaber mellem børn med forskellig etnisk baggrund, ud fra hypotesen om, at venskaber skaber større accept og bedre integration. For alle børnene gælder personlige præferencer og antipatier i forhold til, hvem de gerne vil være sammen med. Dette motiverer deres handlinger og deltagelse i interaktioner. I interviewene har jeg spurgt til, hvem børnene godt kunne lide, hvem de er venner med, og da de alle skal i skole til sommer, spurgte jeg også om, hvem de gerne ville i skole sammen med. På denne måde håbede jeg at kunne vurdere hvilke egenskaber, der var vigtige for en ven. Begrebet "ven" er meget brugt af børnene, men der er stor forskel på, hvem man anser som sin ven, og af hvem man selv bliver anset som en ven. Desuden blev jeg overrasket over, hvordan specielt de tosprogede børn opfatter venskaber. Jeg havde en formodning om, at man var venner, når man legede meget sammen, men venskaber blev ikke nødvendigvis opfattet sådan af børnene.

Sara: Hvorfor var du ude at køre i bus med de andre børn?

Arkin: Fordi jeg skal være venner med nogen, eller hvis vi har ik' venner med nogen skal vi dughreli (arabisk = direkte) hjem i børnehaven.

Sara: Skal I være venner med dem?

Arkin: Ja, hvis der er ingen, der er venner med os, så er det bare skidt.

Sara: Hvem har sagt det til dig?

Arkin: Jeg ved det ikke, men det er bare min søster.

Sara: Er du blevet venner med nogle af de andre børn?

Arkin: Nej, for jeg er vendt tilbage til børnehaven.

Senere i interviewet kommer det frem, at han meget gerne vil lege med Mads, Anders og Emil, og også gerne vil i skole med dem. Pigerne vil han ikke lege med. Arkin ser det øjensynligt som et alvorligt projekt, at blive venner med de andre børn. For ham handler et venskab ikke blot om at have det sjovt med andre børn, men også om at klare sig i samfundet.

Der er stor forskel på, hvordan de to hold børn opfatter hinanden, og hvilke egenskaber de lægger vægt på:

Sara: Hvem er den sødeste af de andre børn?

Amne: Mig ved det, det er Emil og Mads.

Sara: Chaima, hvem synes du er sødest?

Chaima: Emil.

Sara: Hvorfor?

Chaima: Fordi han er stærk og han kan slå alle børn.

Sara: Nazeh, hvem er de sødeste af de andre børn?

Nazeh: Mads og Anders

Sara: Hvorfor?

Wafaa: Fordi de laver ik' ballade.

Nazeh (gentager): Fordi de laver ik' ballade.

Sara: Nazeh, hvorfor synes du de var sødest?

Nazeh: Fordi vi leger løve og politi.

Sara: Hvem er løve, og hvem er politi?

Nazeh: Jeg er løve, og Mads og Anders er politi, så løber jeg efter dem.

Illustration C. D.

Illustration C. D.

Alle børnene er enige om, at Mads, Emil og Anders er sødest, og at det er dem, de helst vil i skole med. Der er ingen, der nævner pigen Layla fra venskabsbørnehaven, som værende en af de sødeste. Alle er enige om, at det har været sjovt at tage på busture med de andre børn. I venskabsbørnehaven er de ikke helt så enige. Og hvad mener Nazeh egentlig med at være "løve"?

Sara: Er det sjovt at være ude at køre med bussen?

Layla og Emil: Jaaa, jaaa.

Mads: Nej, det var ikke særlig sjovt. Anders nikker bekræftende.

Sara: Hvorfor var det ikke særlig sjovt?

Mads: Der var hele tiden een der fulgte efter os.

Anders: Måske var det fordi han ville lege med os.

Layla: Jeg synes det var rigtig sjovt.

Sara: Emil, hvorfor kan du godt lide at køre på tur med børnene fra Svalen?

Emil: Det var bare fordi, jeg synes det var sjovt og sjovt.

Layla: Jaaa, det var rigtig sjovt.

Anders: Se, jeg har tegnet ham, der løber efter os, det var Nazeh han hed.

Sara: Hvorfor vil I ikke lege med ham?

Mads: Fordi han er dum.

Sara: Kunne I tænke jer at møde de andre børn igen, måske gå i skole med dem?

Mads: Nej, aldrig i livet, de er dumme.

Layla: Jeg synes de er søde, jeg vil gerne i skole med dem.

Sara: Anders, vil du gå i skole med dem?

Anders: Nej tak, fordi der altid er een der løber efter os.

Sara: Emil, vil du gå i skole med dem?

Emil: Nej, jeg vil helst gå i skole med dem, jeg mest kender.

Layla: Jeg vil gerne i skole med Amne, hun er bare rigtig sød.

Ud fra ovenstående samtaler kan vi se, at der er stor forskel på, hvilke egenskaber børnene lægger vægt på. Børnene fra Svalen har en udbredt forståelse for, at det er drengene, der er de bedste at lege med, desuden vægter de egenskaber som styrke og god opførsel højt. Børnene fra venskabsbørnehaven lægger mere vægt på, om de kan lide personen eller ej. Disse forskelle har muligvis baggrund i at børnene fra Svalen er vant til en hverdag i børnehaven præget af megen uro og mange slåskampe, mens børnene fra venskabsbørnehaven har en mere rolig børnehaverhverdag.

Barnets forståelser er desuden formet af hele dets liv, hvorfor familien og religiøs og kulturel orientering i høj grad også spiller ind. Hvert barn har sin egen unikke væremåde og sin egen måde at opfatte verden på. Eksempelvis opfatter Layla Amne som sin ven, mens Amne ikke på noget tidspunkt i mine samtaler med hende nævner Layla. Ligeledes opfatter Nazeh Mads og Anders som sine legekammerater (når han leger "løve" med dem), mens Mads og Anders bestemt ikke opfatter ham som deres legekammerat (for han "løber" efter dem).

At lære spillet fra bunden

Både børn og voksne definerer og former de sociale kompetencer og spilleregler, der gælder in-

denfor de grupper de færdes i. Forskellen mellem dem er dog, at børn ikke har samme mængde erfaring som voksne, hverken sprogligt eller socialt. Forståelser må skabes og forhandles fælles, uden faste referencepunkter. Men nogle børn "famler" mere end andre. Præmisserne for opnåelse af "følelse for spillet" er ulige pga. børnenes forskellige individuelle egenskaber. Der er forskel i sproglig kompetence og i fornemmelsen for, hvad en leg går ud på. Børnenes forudsætninger for at skabe interessante fokusaktiviteter er forskellige. Derfor kommer de gennem deres deltagelse til at indtage forskellige positioner og udvikle forskellige erfaringer.

Hvis vi skal vende tilbage spørgsmålet, jeg stillede i indledningen, om børnene overhovedet kunne finde ud af at være sammen, så må svaret være ja. De har haft svært ved at kommunikere verbalt, da de ikke har samme sproglige egenskaber og samme viden. Men de har været fælles om nonverbale fokusaktiviteter, hvor de har kunnet udfolde sig uden at skulle definere en sproglig ramme for aktiviteten. Hvert barn har en forskellig form for "følelse for spillet", men selv om de tosprogede børn har haft sværere ved at gøre deres "følelse for spillet" gældende i sociale forhandlinger, har dette ikke betydet, at de har set samværet som noget negativt. Tværtimod har de haft mulighed for at udveksle erfaringer gennem handlinger sammen med andre børn, hvilket jeg tror, alle parter har lært meget af.

Inden min første tur i felten havde jeg en forventning om, at

jeg skulle være vidne til mange diskussioner og kampe om referencerammerne for legene. Da der kun var et fåtal af sådanne diskussioner, syntes jeg ikke, at der skete noget, indtil jeg kom i tanke om det gamle ordsprog, at man må kravle før man kan gå. Man må først lære at være sammen på en nonverbal måde, før man kan kaste sig ud i sproglige diskussioner. Alle parter må lære "spillet" fra bunden.

Rent personligt har det været meget spændende at studere børn. På den ene side er børn kulturelt set meget forskellige fra voksne, men på den anden side har vi alle selv været børn. Undersøgelser blandt børn bliver derfor en balancegang mellem noget meget velkendt, og noget meget fremmed, som man ikke har nogen mulighed for at trænge ind i, fordi man selv har passeret det stadie i sit liv. Jeg tror, det er vigtigt i undersøgelser af børn, at man glemmer skellet barn-voksen og ser børn som værdige informanter med en egen forståelse af livet.

Læs mere i:

Bourdieu, Pierre (1990): *In Other Words. Essays Towards a Reflexive Sociology.* Oxford: Polity Press.

Gulløv, Eva (1998): *Børn I Fokus.* Institut for Etnografi og Socialantropologi, Aarhus Universitet.

Mandell, Nancy (1988): "The Least-Adult Role in Studying Children". *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 16:4, 433-467

SARA KRUSE
STUDERER ETNOGRAFI VED
AARHUS UNIVERSITET.

INTEGRATION SET FRA EN MUSLIMSK

af TORBEN VENNING

Kan skolegang på en muslimsk friskole uden danske skolekammerater og med religionen som en vigtig del være en brugbar vej til deltagelse i det danske samfund?

Eleverne i 8. klasse har haft dansk stil for. De har skrevet om deres drømme om fremtiden.

Sevda er en af de piger på skolen, som tager religionen meget alvorligt. Hun skriver, at hendes drøm for fremtidens samfund er, at det bliver et islamisk samfund. Det mener hun vil være det mest retfærdige for alle mennesker, også for ikke-muslimer. For sit eget liv har hun en drøm om at bo med sin kommende mand på en øde ø, hvorfra "alle farlige dyr er fjernet". Derfra skal hun leve af at arbejde med internettet. Da jeg konfronterer hende med, at jeg syntes det er sjovt at hun havde ønsket en ting for samfundet og en anden for sig selv, langt væk fra dette samfund, smiler hun og siger, at det var hun godt klar over, men at det var sådan hun havde det. På det personlige plan har hun drømme som enhver ung pige i Danmark, men på det reli-

giøse har hun en drøm om et islamisk samfund. Disse to hænger ikke altid godt sammen.

Yunus skriver om tanker, som han ofte har om natten, før han falder i søvn. Han mistede sin far i en trafikulykke for nogle år siden. I stilen skriver han om tabet af sin "bedste ven". Han funderer over hvad der sker efter døden, om man bliver til en engel eller genfødt i skikkelsen af et andet menneske eller dyr. Hvor er i så fald hans bedste ven? Så tænker han på islam, og på at de døde kommer i paradys. Det gør ham glad. Så tænker han, at hvis han er et dårligt menneske, kommer han i helvede. Han skriver, at han er ked af det, og at han savner sin bedste ven meget. Han håber ikke at møde ham i helvede. Til sidst bliver han træt og mens tårene triller ud af øjnene, bliver kroppen følelsesløs og tankerne blander sig sammen og han falder i søvn. Yu-

FRISKOLE

nus tanker om religionen, tvivlen, om himmel og helvede og om sorgen er almenmenneskelige tanker, som ville kunne finde sine paralleller hos ethvert menneske. Her bliver stilemmet også en chance for at behandle noget, som er for tungt til at blive taget op i skolehverdagen.

Mahmoud drømmer om at opfinde noget stort som f. eks. en flyvende bil. Han ønsker at blive rig. Men så tænker han på den som skabte verden, og tror på at blot man tilbeder Allah får man det, som man drømmer om. Men man må først kunne tåle denne verden, og at man ikke får alle de fedeste ting eller den smukkeste kvinde. Han drømmer også om at blive en helt, som redder verden, men tænker så at han ikke er skabt til at redde verden, men at han kun er et lille menneske, som blev skabt for at tilbede Allah.

En anden somalisk elev, Ali,

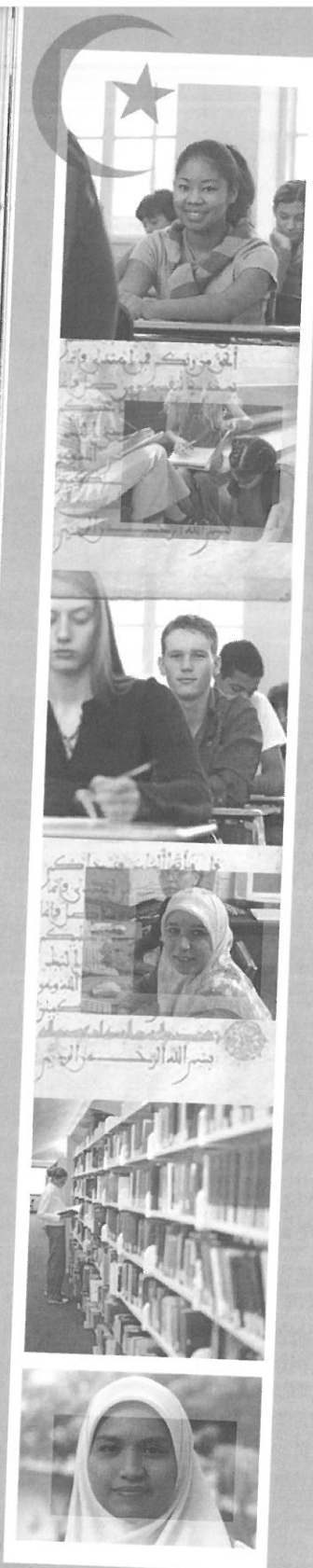
drømmer om at han modstår fristelsen til at forlade skolen tidligt, og at han bliver en rig ingeniør. I sit hjemland bygger han hospitaler og fabrikker, og ender med at være stolt af, hvad han har gjort for sit land.

Gulbahar drømmer om at blive noget stort og komme op til månen, så hendes søskende kan blive rigtig misundelige. Ellers drømmer hun sig ud og rejse i varme lande, specielt hendes forældres hjemland Tyrkiet, hvor der er sjovt og mange pæne steder.

Drømmene er så forskellige som hos de fleste unge mennesker og troen på fremtiden er til stede på trods af indvandrerdebat og avisforsider.

Ved siden af antropologistudiet har jeg været lærer på en mindre muslimsk friskole i 6 år. I løbet af de sidste par år har jeg i perioder gennemført et antropologisk projekt på den skole, som jeg selv er

en meget integreret del af. Det er der kommet en artikel ud af i "Medborgerskabets mange Stemmer", et skrift udgivet af Magtudredningsprojektet. Det specielle var, at jeg i modsætning til situationen for de fleste antropologer, skulle studere i et felt, som jeg havde arbejdet i, på daværende tidspunkt i 5 år, og hvor informanterne var mine elever. Og hvor jeg selv var en del af feltet, oven i købet med en rolle, hvor jeg aktivt har pligt til at påvirke informanterne. I stedet for antropologen i rollen som fluen på væggen blev min rolle mere som fluen i suppen. Problemet var ikke at komme ind i feltet, men at trække sig selv så meget ud af det, at man kunne reflektere over observationerne. Overvejelserne gik naturligvis på om resultatet ville blive for farvet af mine egne fordomme og meninger. I hvert fald er det klart at mit udgangspunkt har været lærerens og ikke fluen på væggen, som alligevel er en illusion.

Udskældte skoler

Muslimske friskoler har gentagne gange i løbet af de seneste år måttet stå for skud. Det er ikke underligt, når man tager den generelle debat om muslimske indvandrere i betragtning, at sådanne skoler, hvor muslimske børn gennemgår en skoling afsondret fra danske børn og udenfor den danske folkeskole kommer i søgelyset. I debatten har bl.a. været udtrykt en frygt for at der på sådanne skoler skulle udklækkes unge fanatiske muslimer med et had til det danske samfund.

Følgeslutningen er noget i retning af, at når disse muslimske folk får lov til at drive skole, hvor det

religiøse har en plads og hvor det danske samfund ingen permanent kontrol udøver, så må det i værste fald resultere i undergravende virksomhed, og i et modsætningsforhold til det danske samfund. I bedste fald produceres elever, som slet ikke kan integreres i det danske samfund. De må jo i forvejen være imod det danske. Hvorfor skulle de ellers vælge den danske folkeskole fra? Altså vil det rigtige ifølge dette ræsonnement være at lukke disse skoler.

Spørgsmålet er altså, om der er et gran af sandhed i dette, altså at valget af en muslimsk friskole repræsenterer et modsætningsforhold til det danske samfund, og at de muslimske friskoler producerer hadefulde unge mennesker, som ønsker at skade det danske samfund. Eller om de producerer elever, som er så fremmede over for det danske samfund at de ingen mulighed har for at finde en plads i det.

For at kunne svare på sådanne betragtninger må man naturligvis først se nærmere på begrebet en muslimsk friskole. Der er i dag ca. tyve friskoler, som er startet af forældrekredse af indvandrere fra muslimske lande. De fleste af skolerne er startet af arabisksprogede forældre, nogle af tyrkiske og andre af pakistanske forældre og den senest godkendte er en somalisk friskole.

Der har været en kolossal vækst i elevtallet for disse skoler. Ifølge tal fra skoleåret 1999/2000 gik 7553 børn eller 13 % af indvandrernes børn på fri eller privatskole mod 11 % af de etniske danskeres børn. Cirka halvdelen af de børn af indvandrere, som går på friskoler, går vel at mærke på danske fri og privatskoler, resten

går på muslimske friskoler eller indvandrerfriskoler, som de også benævnes.

Det er altså et område hvor indvandrere bruger muligheder i dansk lovgivning endnu mere end danskere gør det. Og friskoleloven er faktisk en meget dansk lov, der med udgangspunkt i Kristen Kolds skoledrift og Grundtvigs tanker åbnede op for at forældre selv kunne indrette deres egen skole, hvis de ikke ville sende deres børn i datidens Sorte Skole. Med en stor del af skolens udgifter dækket gennem statsstøtte og resten gennem forældrenes betaling fungerer godt to hundrede friskoler i Danmark i dag.

For muslimske forældre er begrundelserne for at melde deres børn i en friskole, dansk eller etnisk/muslimsk, måske ikke så langt fra danske forældres begrundelser. Et ønske om at bibeholde dele af forældrenes kulturelle baggrund og en manglende tiltro til den danske folkeskole. Det sidste oplever vi ofte på skolen, når nye elever indmeldes. Men da er et eller andet ofte gået helt galt for det pågældende barn.

At manøvrere mellem det danske og forældrenes normer

De fleste lærere synes at det er udfordrende og ofte anstrengende at undervise på skolen. Eleverne synes ofte mere kropslige og mere spontane end de fleste danske børn. Dermed er de også sværere at styre i klassen, når man er ude på tur eller i frikvarterets vilde leg. Samtidig føler de sig meget hjemme på skolen og føler en stor trykthed ved den.

En nabo skrev i forbindelse med en åbent-hus invitation et venligt brev, hvor hun udtrykte at

det var en fornøjelse at se den livsglæde som vore elever udstrålede, når hun gik forbi. Mange af mine kolleger var overbeviste om at det måtte være ironisk ment. En anden nabo vil gerne have skolen lukket fordi de skal høre på larm i deres have i frikvartererne. Disse to holdninger er faktisk udtryk for samme sag. De fleste danskere bemærker og reagerer på denne mere synlige adfærd.

Samtidig optager eleverne mange danske værdier og normer. Hayad, en somalisk pige, som nu går i 7. stak af hjemmefra i sommerferien. Hun har boet hos sin stedfar og dennes familie, og synes ikke at han behandler hende ordentligt. For enhver pige ville en sådan beslutning være svær, men for en somalisk pige er det et enormt skridt, som kunne ende med at hun blev socialt udstødt af familien.

Jeg spørger hende i et frikvarter om hvordan hun bar sig ad med at løbe hjemmefra, og hun fortæller at hun var taget direkte hen til en ældre dansk dame, som havde været deres nabo tidligere. Derefter havde hun boet hos hende et par dage indtil de havde kontaktet de sociale myndigheder og hun kunne få plads på ungdomspension. Jeg får sagt til hende at jeg synes, at hun er en meget modig pige.

Historien om Hayad viser tydeligt at en somalisk pige med en begrænset kontakt til danskere alligevel vælger den vej ud af en familie, hvor hun ikke føler sig godt behandlet. Fra hende selv lyder det ikke som om der er tale om grovere mishandling (selvom hun ikke har fortalt alt om det), men snarere at hun reagerer mod en opdragelse, som ikke levner re-

spekt eller rum for hende, og som også har indebåret fysisk revselse. Hun har et andet ideal for hvordan hun selv vil behandles og hendes tolerance overfor dårlig behandling er på niveau med de fleste piger i Danmarks. Hun viser den samme bevidsthed på skolen, hvor hun til mig beklager at en af lærerne ikke respekterer hende, og at hun derfor ikke selv ser nogen grund til at udvise respekt overfor denne lærer.

At hun vælger at tage til sin danske nabo og derigennem videre til de sociale myndigheder viser, at hun har en god forståelse for at udnytte de få muligheder hun har haft i en så svær situation. Og det at hun bruger sit meget begrænsede danske netværk frem for at kontakte somaliere viser, at hun i hvert fald ikke står i et modsætningsforhold til det danske.

Den megen debat og luknings-trusler har haft sin effekt på skolerne. På den skole hvor jeg arbejder, er det religiøse blevet nedtonet, og det lokale i kælderen, som før blev brugt som bederum er blevet indrettet som sløjde og billedkunstlokale. Der er stadig en ugentlig time i islams livsforståelse og to timer i arabisk. To gange om ugen er der morgensamling med recitering fra elever, og der gennemføres stadig bøn på skolen, selvom langt færre elever deltager. Stadig er der ingen tvivl om at religionen spiller en stor rolle.

Drømme og forhåbninger om fremtiden

I nogle samtaler som jeg havde med eleverne i 9. Klasse hver for sig, spørger jeg dem om deres forventninger til egen fremtid i det danske samfund. Alle elever-

ne forestiller sig at de får en uddannelse. Nogle har ambitioner om at nå langt, få en høj uddannelse, blive rige, mens andre forventer sig et "almindeligt" job og familie og 2 børn. Dette står i kontrast til de flestes hjemlige forhold hvor 4-7 børn er almindeligt.

Ingen af dem udtrykker frygt for, at de skal blive uretfærdigt behandlet eller diskrimineret i deres videre uddannelse og arbejdsliv i Danmark. En pige, som gerne vil studere og få en højere uddannelse er lidt nervøs for om hun vil kunne kommunikere godt med sine fremtidige danske studiekammerater. Det virker som om de er fortrøstningsfulde i forhold til deres videre liv og succes i det danske samfund, og på trods af den høje arbejdsløshed især blandt de somaliske elevers forældre, er der ingen af dem, som nærer frygt for at skulle gå arbejdsløse.

I en time under det samme tema om danskere læser vi og hører vi Benny Andersens "Svantes lykkelige dag." Da vi har hørt Poul Dissings stemme udføre sangen en gang, beder de om at jeg spiller den igen, så vi kan synge med. Alle synger med, nogle stille og andre let karikerende. Gulbar får tårer i øjnene til sidst. De er alle noget rørte af sangen og vi spiller nogen flere af Svantes Viser.

Da Poul Dissings stemme i sangen "Mudderstå" udbasunerer at det danske sprog er en halvgammel luder giver det et sæt i mange af eleverne. Vi diskuterer den grove men kærlige ironiseren over eget sprog, og finder paralleller, når skuespillerne i DR2 programmet "OPS - Oplysning om Perkere til Samfundet" frem-

stiller karikaturer af en ung indvandrer, som snyder og fører sig frem på gebrokkent dansk. Det er en rørende time, og min pointe her er, at unge mennesker som bliver rørt af Poul Dissings stemme, og sangene om den halvfede og fordrukne Svante, uanset hvor fjern han er for deres virkelighed, er på vej til at blive medborgere i det danske samfund.

Missioneren i danskhed

Jeg har overværet hvordan både danske og tyrkiske lærere har brugt det danske samfund som det nis, hvormed de har opdraget på eleverne. "Hvad tror I ikke danskere vil tænke, hvis I opfører jer sådan?" Der er ingen tvivl om at indvandrerbørn i folkeskolen også ofte oplever at blive banket oven i hovedet med danskhed. Det danske samfund er på mange måder et meget missionerende samfund. Ikke i kristendom, men i danskhed. Børnene mærker det i folkeskolen, uanset om de dér betegnes tosprogede eller anden-generationsindvandrere. Hvis man konstant bliver mindet om at man er fremmed i et samfund, som kun regner det at prøve på at blive dansk så hurtigt som muligt, er det ikke overraskende, at nogen finder deres identitet som medlemmer af en gadebande og i en opposition til det omgivende samfund. Flere børn som kommer fra folkeskolen fortæller at de har følt, at de fik en dårligere behandling af lærerne. Nogle af dem opfører sig markant mere grænsesøgende end de børn, som har gået på friskolen fra første klasse. En skoleleder fra en anden islamisk skole fortæller om børn, som kommer fra folkeskolen, at det er som om de har ryg-

gen mod muren, og konstant er i opposition til læreren. Hertil skal bemærkes at det netop ofte er et uheldigt møde med folkeskolen, som er årsag til skoleskift til en muslimsk friskole, og at der også er mange elever med indvandrerbaggrund, som klarer sig godt i folkeskolen.

De elever som forlader friskolen efter 9. klasse har i de fleste tilfælde jeg kender, haft gode erfaringer med at blive sluset ud i det danske samfund. Selv elever, som har været fagligt svage, og som har fået en meget ringe afgangsprøve synes at blomstre op når de kommer på teknisk skole eller anden uddannelse, hvor der stilles større krav til deres selvstændighed. For nogle af disse skulle friskolen nok opdyrke demne parathed til ansvar lidt mere og slække lidt på det boglige, som fylder utroligt meget også i de ældste klasser.

En del af eleverne vælger gymnasiet efter 9. klasse, således også to elever fra min 8-9. klasse. Da Sevda, en af de bogligt meget dygtige piger, fortsatte på gymnasiet gik det galt, fordi de skulle have gymnastik sammen med drengene. Hun ville på grund af drengenes tilstedeværelse ikke have kort gymnastikdragt på, som gymnasiet forlangte. I det tilfælde tørner to kønsopfattelser mod hinanden. Gymnasiet er det samme som jeg selv startede på for 25 år siden. Dengang var der ingen som drømte om at lade drengene have gymnastik med pigerne. Andre elever fra friskolen har klaret sig godt i gymnasiet, og Sevda er så dygtig at hun skal nok finde en anden vej gennem uddannelsessystemet, som passer hende bedre.

Der kommer generelt langt fle-

re børn af indvandrere på gymnasiet end for 10 år siden. Nogle gymnasielærere har udtrykt det som et problem, at der er begyndt at komme mange indvandrere på gymnasiet, i stedet for at se det som en sejr, og begynde at finde ud af hvordan man tackler de udfordringer, som opstår i kølvandet på dette.

Identitet contra fanatisme

Spørgsmålet er, om min undersøgelse er for farvet af, at jeg som lærer forsvarer mine elever, og dermed er et udtryk for ønsketænkning?

Men når jeg møder situationerne i hverdagen kommer jeg gang på gang tilbage til, at eleverne ikke let lader sig fanatisere. Også selv om nogle af dem nogle gange kommer ud for voksne, som har det mål. På skolen reagerer de mod det, som er for firkantet og for strengt. De er dybt præget af dansk kultur og tænkemåde, også selvom de i skolelivet ikke blandes med danske børn. Selvfølgelig har jeg mødt mange fordomsfulde holdninger fra elever om dansk kultur og danskere, men det har oftest været muligt at få eleverne til at lytte til de forklaringer som jeg og andre lærere har givet. De har det samme indre liv, og de samme drømme, som de fleste danske børn. Min undersøgelse viser, at eleverne i skoleforløbet udvikler en selvstændig identitet, som er langt mere mangfoldig, end den medieudbredte opfattelse af muslimske elever giver indtryk af.

Jeg tror ikke, at min skole er speciel på det punkt. Jeg opfatter den endog som en skole, hvor det er religionsfælleskabet, som er samlende mere end det etni-

ske. Men selvfølgelig findes fanatismen og hadefuldheden også blandt indvandrerbørn. Ligesom den findes blandt danske børn, som føler sig holdt ude og trampet på (her giver vreden sig ofte udtryk i et had til minoriteter).

De elever, som jeg har oplevet som sværest at nå, er elever som har gået mange år i folkeskolen, og hvor et eller andet er gået frygteligt skævt. De er utrygge og utilpassede og jeg har på fornemmelsen, at de er blevet hægtet af i forløbet, og dernæst reagerer meget kraftigt og negativt, specielt overfor danske lærere. Det opleves som om man for disse unge er en lukket dør, som de kun kan sparke op ad, og jeg er overbevist om, at det er blandt disse unge fanatismen næres. Ikke så meget blandt børn som har gået på muslimske friskoler, men blandt børn som går i den danske folkeskole. Børn som af forskellige grunde hægtes af, og som ikke tror på, at de har en ærlig chance i det samfund, skolen skulle forberede dem til at være en del af. Det er snarere mod den kendsgerning, at fokus skulle rettes. Energien skal så bruges på at finde ud af, hvordan man i folkeskolen og det videre uddannelsessystem holder fast i disse unge og stiller krav til dem og støtter dem til en tro på egen fremtid. ■

Læs mere i:

Schwartz, Jonathan (2002): Medborgerskabets mange Stemmer. Magtudredningen, København.

TORBEN VENNING
ER LÆRER OG BA I
ANTROPOLOGI. HAN HAR
MEDVIRKET PÅ ET UNDERVIS-
NINGSPROJEKT I MALAYSIA,
SAMT VÆRET FRISKOLELÆRER
SIDEN 1996.

SCENER FRA ET DANSK KURSUS

"Formålet med undervisning i dansk som andetsprog er, at voksne udlændinge [...] på baggrund af deres sproglige og kulturelle forudsætninger tilegner sig viden om og færdigheder i at forstå og anvende dansk. Undervisningen skal fremme deltagerens aktive brug af dansk sprog, og den skal udvikle deres bevidsthed om dansk kultur og herigennem medvirke til, at de kan fungere i det danske samfund."

Lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge www.nydansker.dk/sites/uvml/lov487.htm

af Kari Helene Partapuoli

Som antropolog vet jeg at språkkunnskap kan være nøkkelen til å forstå og bli en del av et fremmed samfunn. Selv om mitt morsmål er norsk, var det derfor viktig for meg å lære dansk da jeg flyttet til København i 1999. Jeg leste dansk på et kurs som heter Dansk som andetsprog på VUC (Voksen Uddannelses Centret). Denne artikkelen er en personlig fortelling om noe av det som foregikk på VUC-kurset. Jeg formidler egne inntrykk fra klassen, samtidig som jeg har intervjuet noen av de andre elevene om deres tidligere erfaringer fra språkundervisningen som tilbys utlendinger som kommer til Danmark. Det er mitt inntrykk at de andre undervisningstilbudene ofte ligner på erfaringene jeg fikk fra dette ene

kurset.

I klassen min var vi 18 voksne utlendinger. De fleste av oss hadde vært i Danmark i flere år. Vi var to somaliere, to briter, to tyrkere (kurdere), en iraker, en iraner, en kosovo albaner, en kroatier, en inder, en nordmann, en amerikaner, en peruvianer, en kineser, en azerbadjaner, en franskmann og en fra Elfenbenskysten. Noen var flyktninger, noen asylsøkere, noen hadde kommet hit sammen med danske kjærester og andre hadde bevisst valgt å flytte til Danmark fordi de likte landet. Utdannelsesnivået var veldig forskjellig. Noen hadde høyere utdanning fra hjemlandet, mens andre aldri hadde avsluttet gymnaset. Alle i klassen hadde bestått en språktest (VUF-Voksenuddannelsesfor-

beredende Prøve) for å komme inn på kurset (Jeg var den eneste som ikke hadde tatt en adgangstest, da min norske språkbakgrunn og lange skandinaviske utdanning gjorde meg "overkvalifisert"), og undervisningen skulle tilsvare dansk på 9. klasse nivå. For de fleste studentene var det avgjørende med et godt resultat på den avsluttende danskeksamenen for å komme videre med utdanning i Danmark. Andre ville, som meg, lære å lese, skrive og snakke godt dansk for å komme ut i jobb. En engelskmann som gjerne ville ha både utdanning og jobb i Danmark sa at undervisningen var så viktig for ham at han ville møte opp selv om han mistet det ene benet. Det var derfor godt oppmøte til timene, og bortsett fra noen få unntak var de fleste studentene både engasjerte, dyktige og seriøse (Det gode oppmøtet kan selvfølgelig også ha sammenheng med at noen av studentene ville miste dagpengerettigheter hvis de ikke deltok aktivt i undervisningen).

Den kompetente underviser

Det er vanskelig å undervise en gruppe med 18 voksne elever som kommer fra forskjellige land, har ulik utdanningsbakgrunn og som i større eller mindre grad har vært frem og tilbake i det danske undervisningssystemet. Vi var imidlertid heldige med vår første lærer. Han ble av de andre studentene beskrevet som den eneste på VUC som tok undervisningen av utlendinger seriøst. Han var god til å sette i gang diskusjoner om det danske samfunnet. Vi diskuterte bl.a. demokrati, monarki, religiøs funda-

mentalisme, rasisme, vold i hjemmet, sex og dansk byråkrati. Noen av elevene syntes for eksempel at det var vanskelig å forstå hvordan demokrati og monarki kunne eksistere sammen. Andre snakket om hvordan det virket uoverskuelig å lære alle de formelle og uformelle reglene man måtte kunne for å klare seg i Danmark. Det var så høyt undertaket i klassen at en somalier følte seg trygg nok til å si at for ham var muslimsk fundamentalisme noe positivt. Mange av oss reagerte på det, men han fikk god tid til å forklare hva han mente. En rettroende muslim som følger Koranen utviser selvdisciplin og nyter respekt, ifølge den somaliske eleven. Han klarte eller ønsket ikke selv å leve slik, men respekterte likevel de som gjorde det. Vi leste mye dansk litteratur i timene. Historien om den Grimme Ælling fikk en ny mening, da en tyrker sa at det eneste han tenkte på når han så svanene langs søerne var hvordan de smakte. Klassen rådet ham, i integrasjonens navn, til ikke å følge sin egen plan om å fange en av svanene. Vår første lærer tok også hensyn til de forskjellige faglige nivåene i klassen. Han leste opp stilene til de som var gode til å skrive, komplementerte uttalen til de som hadde spesiell dreis på det og fortalte oss hva vi skulle jobbe litt ekstra med. Jeg tror også han fikk oss alle sammen til virkelig å sette pris på noe så erkedansk som Dan Turell.

Den mindre kompetente underviser

Så ble det værre. Vi fikk en ny lærer og ting begynte å ligne på

et vanlig dansk kurs for utlendinger. Det er ikke prestisjetungt å undervise utlendinger, og noen ganger kan man merke på lærerne at de hverken respekterer den jobben de utfører eller elevene de underviser. Vår nye unge lærer var misfornøyd med både jobben sin og oss. Hun ga uttrykk for at vi var vanskelige og krevde for mye. Hennes manglende respekt for oss ble tydelig da vi skulle lære å uttale ordet frø på dansk. R-lyden i frø var vanskelig å uttale for nesten alle i klassen. Mens alle 18 en etter en uttalte frø etter beste evne gikk lærerinnen rundt i klassen og etterapte og gjorde narr av alle de forskjellige og gale uttalene av frø. Det var en ubehagelig opplevelse, og en ung jente fra Azerbadjan fant seg ikke i behandlingen og forlot klasserommet i høylydt protest. Det var også flere ganger vi var nødt til å ringe hjem til lærerinnen for i det hele tatt å få henne til å møte opp om morgenen. Manglende oppmøte hos lærerne hadde flere av elevene opplevd før. En av de britiske elevene kunne fortelle om en lærer som kom om morgenen, ga elevene en oppgave for så selv å forsvinne hele resten av dagen. Vår lærerinne møtte i alle fall opp til undervisningen, om enn litt sent og etter vi hadde mint henne på at hun skulle komme.

Det er selvfølgelig ingen krav til hva en lærer skal ha på seg, men vi reagerte alle på vår lærerinnes veldig korte kjoler. Når hun heller ikke hadde truser under skjortene gikk det alt for langt. Etter en stund begynte hun å vise noen av de mørke mennene ekstra oppmerksom-

het og ble fysisk veldig nærgående. Stemningen i klassen ble gradvis dårligere. I pausene diskuterte vi den mangelfulle undervisningen og lærerinnens respektløse oppførsel. Det var heller ikke fritt for at vi så lærerinnens oppførsel som en bekrefteelse på ting vi ellers ikke likte med Danmark. Lærerinnens korte kjoler falt sammen med tørkledebatten, og noen av oss syntes at tildekket hår og fotsi kjole var å foretrekke fremfor en bar rumpe. Danmark og dansker var ellers alltid et hett tema i pause-ene, men innvandrere ble også diskutert. Etter uroligheter på Nørrebro omtalte vi, som alle andre, innvandrere og nydansker som en gruppe som forårsaket bråk og problemer. Det var litt underlig å sitte i et pauserom sammen med en gruppe som enhver danske ville kategorisere som innvandrere og snakke om innvandrere uten at vi selv så oss som del av den gruppen.

Etterhvert ble det tydelig at lærerinnen vår ofte var beruset når hun underviste. Det luktet sterkt alkohol av henne om morgenen, og under en brannøvelse var hun så full at klassen måtte få henne ut av skolebygningen. Flere av elevene begynte å bekymre seg for den avsluttende eksamenen, og det var tydelig at noe måtte gjøres. Fra andre fikk vi høre at lærerinnens alkoholforbruk var kjent på skolen, men at ingen så ut til å reagere. Etter flere uker med mangelfull gjennomgang av pensum og utallige episoder med en beruset lærerinne, begynte jeg og en amerikaner å jobbe for å få i gang et elevmøte. Etter mange diskusjoner med de andre bestemte

klassen seg for å møtes uten lærerinnen etter skoletid for å snakke om situasjonen. Gruppearbeid hadde aldri fungert spesielt godt i klassesituasjonene, og vi var spente på hvordan klassen ville klare oppgaven.

Det ble et underlig møte. Noen var redde for å si fra om situasjonen, da de fryktet represalier angående egen bistand eller oppholdstillatelse, mens andre ville gå direkte til rektor med en skriftlig klage. De aller fleste syntes synd på lærerinnen og forstod at hun hadde alvorlige problemer. Etter et langt møte og mange kompromisser, endte det med at vi forfattet et personlig brev til henne som alle unntatt kosovo albaneren underskrev. I brevet kom vi med konkrete eksempler på hvordan timene var dårlig planlagt og fortalte at vi gjerne ville ha tilbakemelding på danskuttalen vår, men ikke likte å bli latterliggjort. Til slutt skrev vi at hun ikke skulle møte beruset på jobb. Vi la også med en liste over ting vi selv kunne gjøre bedre. Vi leverte brevet morgenen etter. Hun reagerte med sinne og stormet ut av klassen etter å ha gitt oss en grundig kjeftesmelle. Dagen etter fikk vi beskjed om at hun nektet å undervise oss fordi vi var den mest umulige klassen hun noensinne hadde hatt. Vi fikk vår gamle lærer tilbake, og undervisningen frem til eksamen var sikret.

Etter møtet ble samholdet i klassen styrket. Vi hadde klassefest og julefrokost, og flere av oss har fortsatt kontakt tre år senere. Vi var fornøyde med at vi klarte å endre vår egen situasjon, og vi motiverte hverandre til å jobbe videre med det danske

språket. Lærerinnen vår fortsatte imidlertid å undervise andre utlendinger i dansk på VUC.

Umyndiggjørelse og afmagt

Det er selvfølgelig ikke daglig kost at dansklærere møter opp til undervisning beruset og uten truser. Det som er spesielt med denne historien er at en lærer med så tydelige alkoholproblemer får lov til å fortsette å undervise. Grunnen er kanskje at en klasse bestående av elever fra 16 forskjellige land sjelden klager på undervisningssituasjonen. Hvis de likevel klager regner man ikke med å bli hørt eller er redd for konsekvensene. Selv om vi ikke alltid betraktet oss selv som nydanskere forstod vi at vi tilhørte en gruppe uten særlig mye innflytelse i det danske samfunnet. Utlendinger er daglig vitne til en offentlig debatt om hvordan man enten skal sendes ut av landet eller få færre rettigheter, og da er det lett å se sin egen situasjon som et problem for andre og å føle seg maktesløs. Mange av elevene i vår klasse hadde også ublide opplevelser med både arbeidsgivere og dansklærere. En av elevene hadde for eksempel opplevd at arbeidsgiveren sto på døra mitt på natta for å sjekke at han faktisk var gift med en danske. Flere hadde mistet jobben fordi de var utlendinger. Det var derfor en reell frykt for egen situasjon som ble overkommet når vi alle ble enige om å gå sammen og klage. Det er også vanskelig å samle en gruppe som er så forskjelligartet som vår klasse. Når vi likevel klarte det lærte vi ganske mye om både samarbeid, rettigheter og demokrati - og om hverandre. Men selv om

vi oppnådde noe for oss selv, klarte vi ikke å gjøre noe for at ikke andre utlendinger skulle utsettes for vår lærerinne.

Selv om mange dansklærere er dyktige, fikk jeg, gjennom samtaler og intervjuer med klassekameratene mine, inntrykk av at det dessverre er vanlig at danskundervisningen holder lav kvalitet og at lærerne ikke tar de utenlandske studentene på alvor. Mange av utlendingene som leser dansk ønsker å lære dansk så godt at de kan komme ut av bistandssystemet og inn i en jobb. De tar undervisningen alvorlig og stiller krav til seg selv. Men man kan lett miste motivasjonen og gnisten når man gang på gang blir utsatt for dårlig undervisning og nedverdiggende oppførsel. En elev fra Kroatien som hadde lest dansk på bl.a. Studieskolen og VUC mente at mange av lærerne så på innvandrere som dumme på grunn av språkproblemer. Lærerne sa ikke dette rett ut, men hun mente det var en holdning de hadde. Mange utlendinger må også vente lenge for å komme inn på de riktige språkkursene. En tyrkisk elev som er politisk flyktning sa at utdannelsen hennes i Danmark hadde tatt unødvendig lang tid fordi hun måtte stå i månedlange køer på de forskjellige språkkursene. Det kan også være vanskelig å finne ut hva som er det riktige kurset selv om man har en dansk kjæreste som kan hjelpe til. En peruviansk elev som er gift med en danske ble kastet ut av en språkskole fordi hun ikke mottok bistand. Hun og mannen hennes sendte flere brev til kommunen uten at det nyttet.

Min kroatisk klassevenninne,

som snakket godt dansk og hadde bodd i Danmark i fire år, sa at det ikke bare skulle stilles krav til utlendinger i Danmark, men også til danskene i forhold til utlendingene. Etter flere år med danskundervisning var hun lei av lærere som ikke møtte opp, ikke rettet oppgaver og ikke var informert om regelverket rundt danskundervisning for utlendinger. Hun var også lei av at danske medier hele tiden fokuserte på at utlendinger ikke vil lære dansk og på at veien til integrasjon går gjennom gode dansk-kunnskaper.

Med et sukk sa hun:

Er det egentlig noen som vil at vi skal lære dansk? ■

KARI HELENE PARTAPOULI
ER ANTROPOLOG UDDANNET
VED UNIVERSITETET I TROMSØ,
NORGE.
HUN HAR FORETAGET FELTAR-
BEJDE BLANDT NORSKE OG
ESTISKE FORRETNINGSMÆND I
ESTLAND.

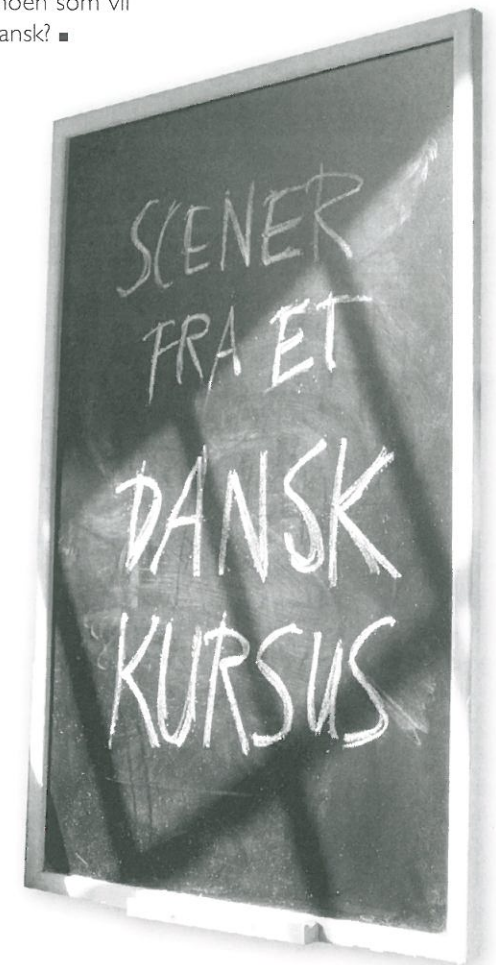

Foto Christina Dahl

INTEGRASJON

Perspektiver fra prosjektet "Multikulturalisme i Russland"

Jordens Folks redaksjon har bedt Dr. Patchenkov om å skrive noen ord om integrasjon, sett fra et russisk perspektiv, på bakgrunn av et prosjekt om kaukasiske migranter i St. Petersburg. Kaukaserne har siden sovjetisk tid vært kjent for sin aktivitet innen den uformelle økonomiske sektor, og deres popularitet har vært sterkt nedadgående i Russland på grunn av terrorangrepene som krigen i Chechnya har ført med seg. Selv om chechenerne utgjør en relativt liten gruppe av kaukasere, har folks mistro til dem hatt en tendens til å smitte over også på andre migrantgrupper fra regionen, som har lite eller ingenting med krigen i Chechnya å gjøre. Temaet som tas opp i det følgende er derfor høyaktuelt i russisk offentlig debatt - like aktuelt, kan man nok si, som debatten om terrorisme har vært i USA siden den 11. september 2001.

af Oleg Patchenkov

Når integrasjon oppfattes et problem i moderne samfunn, er det gjerne fordi det forbindes med migrasjon. Denne koblingen er særlig aktuell i den offentlige debatt i dagens Russland, dels fordi politikere og massedia ofte ukritisk sammenkjenner migrasjon med faren for terrorisme og voksende kriminalitet, dels fordi migrasjon ofte diskuteres i sammenheng med Russlands demografiske problemer, med synkende fødselstall og økende dødelighet i de europeiske delene av landet - som også utgjør landets industrielle kraftsenter.

Når russiske intellektuelle bidrar til debatten om integrasjon

av migranter, henviser de uvegerlig til Vestens erfaringer. Dette skjer til dels fordi det er blitt en innarbeidet vane å kopiere vestlige forbilder på alle tenkelige områder, fra politikk og økonomi til organiseringen av talk-shows på TV. Men til dels er det også uttrykk for et fornuftig ønske om å lære av hvordan man har søkt å løse lignende problemer andre steder, og bruke denne lærdommen som grunnlag for løsninger tilpasset vår egen situasjon.

Russiske etnografer, etnososiologer og andre humanistisk orienterte akademikere som i de siste 10-20 årene har gjort seg kjent med den vestlige intellektuelle tra-

& MIGRASJON

disjon for analyse av integrasjonsproblemer, har særlig bitt seg merke i teorien om multikulturalisme, som, med utgangspunkt i Chicagoskolens klassiske "meltingpot" teori fra begynnelsen av det 20. århundre, har utviklet seg i en rekke forskjellige retninger. I det følgende er det nettopp multikulturalismen jeg vil si noen ord om. For det første, fordi den inntar en dominerende plass i vestlig forskning og politikk; for det andre, fordi den er en av de mest omtalte ideene i den intellektuelle og politiske integrasjonsdebatten i Russland.

Jeg tror at teoriene om multikulturalisme er sterkt tvetydige og skjuler en rekke farer og feller. Her har jeg tenkt å omtale én av disse. I korte trekk kan den beskrives slik: Multikulturalismens ideologer skaper selv problemer som de deretter forsøker - eller later som om de forsøker - å løse (Jeg tenker her på den etter mitt skjønne velfunderte beskyldningen som rettes mot politikere, NGO-er og akademikere, om at de i virkeligheten ikke er interessert i å løse migrantenes problemer, men i å bevare sin dominerende posisjon i samfunnsdebatten, i at of-

fentligheten skal fortsette å interessere seg for denne debatten og i at problemene skal fortsette - fordi de øker politikeres stemmetall og NGO-enes bevilgninger til å "løse" problemene). De skaper nasjonale og etnokulturelle grupper utav den blå luft, påpresser folk disse kategoriene - av og til mot deres egen vilje - og beskjeftiger seg så med å løse de problemene som uunngåelig oppstår når folk ikke lenger får lov til å være individer, representanter for yrkesgrupper, menn og kvinner, bønder og byfolk - men henvises til kun å være representanter for etniske eller nasjonale grupper. I praksis fremstår derfor multikulturalismen som en logisk videreføring av en analytisk og politisk prosess som provoserer frem kunstige etniske og kulturelle skillelinjer blant migrantene - noe som i sin tur får negative følger som det er multikulturalismens oppgave å løse. Det er en ond sirkel.

I Vesten finnes det mange teorier om migrasjon og multikulturalisme, og de fleste av disse er av amerikansk herkomst. Jeg mener imidlertid at russiske forskere bør være meget forsiktige med å for-

søke å forstå den russiske virkeligheten ved hjelp av vestlige teorier. Jeg vil påpeke to sentrale grunner til denne skepsisen:

Den første grunnen er at teoriene selv er mangelfulle. Det faktum at de er utviklet i Vesten er ikke i seg selv noen garanti for deres kvalitet. Et eksempel er teorien om "etnisk entreprenørskap" som forsøker å gripe et bestemt, økonomisk aspekt ved hvordan migranter integreres i mottager-samfunnet.

Alle etablerte teorier om etnisk entreprenørskap tar utgangspunkt i at migranter råder over en egenartet og meget effektiv ressurs som omtales som "etnisk", og som har sitt utspring i deres felles identifikasjon med en bestemt etnisk gruppe. Migrantene råder over en langt fattigere sosial kapital (forstått som de menneskelige ressurser, det nettverk, vi omgir oss med) enn lokalbefolkningen. Til gjengjeld har de altså en bemerkelsesverdig ressurs som forskerne kaller etnisk solidaritet, som gjør dem i stand til å stole på hverandre, og derfor også til å organisere seg effektivt. Forskerne antar nærmest at tilhørighet til en etnisk gruppe i seg selv er tilstrek-

kelig årsak til at etnisk entreprenørskap skal oppstå og vokse seg sterkt blant etniske mindretall.

Stikk i strid med dette, viser vår forskning blant økonomiske migranter i St. Petersburg at etnisk solidaritet oftest er situasjonelt bestemt. Hvilken gruppe du identifiserer deg med er avhengig av tid og sted og omstendigheter. I det virkelige liv er det simpelthen ikke slik at folk med samme etniske bakgrunn alltid hjelper og stoler på hverandre. Avhengig av kontekst, stoler folk på venner, naboer, kollegaer, folk fra samme område, eller rett og slett en hvilken som helst annen migrant - gjerne fra en annen etnisk gruppe enn deres egen (som man tross alt har mer til felles med enn med en fastboende). Etnisk solidaritet er altså én ressurs blant mange, som forvaltes i henhold til allminnelig dagligdags fornuft. Grunnen til at man migrerer er at man ønsker å oppnå visse økonomiske mål: Migrantene vil, grovt sagt, tjene mest mulig penger på kortest mulig tid. Det er derfor i deres arbeidssituasjon at deres viktigste sosiale nettverk dannes. Økonomiske migranter orienterer seg, både i sine innbyrdes forhold og i sitt forhold til verden omkring, mot å oppnå størst mulig profitt med minst mulig risiko. Dette preger, som undertegnede i samarbejde med O. Brednikova har beskrevet i en tidligere artikkel, også deres forhold til folk fra deres egen etniske gruppe.

Denne korte dekonstruksjonen av "etnisk entreprenørskap" viser, synes jeg, at kunstig konstruerte og ideologisk befengte analytiske kategorier som "nasjonalkultur", "etniske grupper" og "etniske minoriteter" ikke hjelper oss til å fors-

tå migrantenes liv. Tvert imot, slike begreper bidrar til en politisk agenda som kompliserer forholdene mellom migrantene og mottagersamfunnet.

Den andre grunnen til at vi skal anvende vestlige termer med forsiktighet når vi vil forstå migrasjons- og integrasjonsproblemer i dagens Russland, har å gjøre med den spesielle, til og med unike, historiske situasjonen som Russland befinner seg i.

Et særtrekk ved sovjetsamfunnet var at det over flere tiår ble behersket av en bestemt ideologi. Etniske uttrykk som ikke underordnet seg denne ideologien ble hardt sanksjonert, og i løpet av 2-3 generasjoner hadde etnisk identitet blitt fortrenget av og underordnet en overnasjonal "sovjetisk identitet". I de sovjetiske byene var derfor økonomiske nettverk basert på etnisitet nesten totalt fraværende. I sovjettiden befant migranter seg under statens formynderskap og beskyttelse. Det var staten som kontrollerte alle prosesser i samfunnet, alle uttrykk for nasjonal og etnisk selvbevissthet og alle forhold mellom de etniske og nasjonale gruppene som staten selv hadde skapt. Migrantene kunne selvsagt føle at de var marginaliserte, men deres vei til integrasjon i samfunnet var diktert og fastlagt av staten, og denne veien var ikke definert som etnisk.

Senere ble staten svekket, og den mistet kontrollen over situasjonen. Det vokste frem en bevegelse hvor etnisk identitet ble aktivt konstruert, under ledelse av eliter i periferien som utnyttet etnisitet som en ressurs i sin kamp for større politisk uavhengighet fra sentrum. Det var, kort sagt, lettere å oppnå legitimitet for perifere

elites løsrivelsesprosjekter, hvis elitenes interesser fremsto som "etniske" eller "nasjonale".

Ved å betone og konstruere forskjeller i språk, historie og religion, ble det mulig å skape et samfunn hvor enhver borger - og særlig enhver migrant - primært ble identifisert som representant for en nasjonal kultur. Man var ikke lenger arbeider, familiemedlem, arbeids- eller husløs, kriminell eller lovlydig, syk eller frisk, alkoholiker eller narkoman. Man var ikke annet enn representant for den "etniske gruppen" man utsprang fra. Slik ble det skapt et "fantom", et kunstig samfunnsfenomen som ble uttenkt av offisielle ideologer med støtte fra samfunnsforskere, som bl.a. F. O. Radtke har pointeret det. Politikere og forskere har nemlig det til felles at de begge har legitim rett til å "sette navn" på sosiale fenomener, og som Pierre Bourdieu påpeker, medfører dette samtidig retten til å gi de navngitte fenomenene liv, til å gjøre dem til sosiale realiteter. (Denne situasjonen, som ble skapt av politikere og ideologer, skapte grobunn for tilsvarende aktiviteter blant forskere og akademikere. Akademikerne har arbeidet aktivt med å belyse historien og kulturen til etniske grupper og studere deres problemer og konflikter. Forskernes rolle i den moderne konstruksjonen av nasjonale fellesskap, etniske grupper og andre "fantomer" basert på nasjonalitet og etnisitet, har vært stor, og fortjener en egen diskusjon).

Med den nye situasjonen i Russland har forholdet til migrantene endret seg. De er ikke lenger velkomne gjester - heller ikke for staten (som tidligere betraktet

dem som en av løsningene på det demografiske problemet jeg nevnte innledningsvis). Over natten tapte de sin legale status. De ble "fremmede", forskjellige. De befant seg i en situasjon hvor deres forskjellighet - uansett hvilke grunner den ellers måtte ha - ble entydig fortolket som etnisk. Resultatet er konflikter av en type som er utbredt overalt ellers i verden, og som nå også kan iakttas i Russland.

I dag er det mange i Russland som ser ideen om multikulturalisme, som vi har importert fra USA og Canada, som nøkkelen til en positiv løsning på disse problemene. Men for andre forskere, særlig i Europa, fremstår multikulturalismen som en fortsettelse av en prosess hvor forskjeller forsterkes ved at de beskrives som etniske, nasjonale eller kulturelle. Disse forskjellene har en gang blitt kunstig konstruert og påtvunget migrantene utenfra, og når politikere og samfunnsforskere i dag fortsatt omtaler migrantene som "etniske grupper" og "nasjonale kulturer", gjør de det bare vanskeligere å løse de fremvoksende problemene blant migrantene selv såvel som i mottagersamfunnet. Jeg vil hevde at når man importerer ideer om multikulturalisme til Russland, så forsøker man å annullere konsekvensene av fortidens feil, uten å anerkjenne dem som feil og uten å røre ved deres årsaker.

For eksempel beskriver John Rex multikulturalismen som en samfunnsorden basert på "dialog og konflikt mellom kulturer". Faren med en slik definisjon, slik jeg ser det, er at ideologer og praktiskere kommer til å beskjeftige seg med kunstig skapte bilder av ikkeeksisterende "nasjonale kulturer"

heller enn med virkelige mennesker. Vi ser allerede i dag at denne prosessen finner sted i Russland.

Jeg tror det vil være bedre å rette oppmerksomheten mot det som faktisk er viktig for konkrete mennesker, som langt fra alltid ser etnisitet og/eller nasjonalitet som sin primære identitet. Det er bare ved å ta utgangspunkt i virkelige menneskers virkelige problemer og behov at man kan integrere migrantene og bygge et samfunn med like muligheter for alle. ■

Oversatt og bearbeidet av
Finn Sivert Nielsen.

Læs mere i:

Bourdieu, P. (1991): Social Space and the Genesis of Classes. I Language and Symbolic Power: The Economy of Linguistic Exchanges. Cambridge: Polity.

Brednikova, O., Patchenkov, O. (2000): Ethnicity of "Ethnic Economy": Economic Immigrants to St.Petersburg. I O. Brednikova, V. Voronkov, og E.Chikadze (red.): Ethnicity and Economy: collection of articles based on the materials of international workshop. St.Petersburg: Centre for independent sociological research. Works. Vol. 8. (Tilgjengelig via Internettet fra: www.gallup.spb.ru/journal/index.html, Journal, Vol. 7, 15 February 2001).

Radtke, F.-O. (1999): Multiculturalism, Welfare State and Germany. I M. Guibernau & J. Rex (red.): The Ethnicity Reader. Cambridge: Polity Press.

Light, I. (1986): Ethnicity and Business Enterprise. I Mark Stolarik and Murray Friedman (red.): Ma-

king It in America. London: Associated University Presses.

Light, I. og Karageorgis, S. (1994): The Ethnic Economy. I N. Smelser and R. Swedberg (red.): The Handbook of Economic Sociology. Princeton University Press

Rex J. (1999): The Concept of Multicultural Society. I M. Guibernau and J. Rex (eds.). The Ethnicity Reader. Cambridge: Polity Press.

OLEG PATCHENKOV

ER FORSKER VED DET INTERNASJONALT ANERKJENTE "SENTER FOR UAVHENGIG SOSIOLOGISK FORSKNING" I ST. PETERSBURG. SAMMEN MED SINE KOLLEGAER HAR HAN UTFORSKET MANGE ASPEKTER VED DE RASKE ENDRINGENE SOM DET RUSSISKE SAMFUNNET I DAG GJENNOMGÅR. INSTITUTTET, SOM ARBEIDER MYE MED ANVENDTE PROBLEMER, FEIRET I 2001 SITT 10-ÅRS JUBILEUM.